№ 96 ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՄԱՅԻՍԻ

1915

ՔԱՌԱՍՈՒՆՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 8 ՄԱՅԻՍԻ № 96

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի. ամսական 85 կոպ. Առանձին համարները ՍՄԵՆ ՏՆԴ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

Իշխ. Սոֆիա Վասիլևնա Արղութեան-Երկայնաբազուկ և Հռիփսիմէ Միրոնովնա Ալիխանեան յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ մայիսի 9-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, առաջինի անմոռանալի մօր, իսկ երկրորդի քրոջ՝

Վարվառէ Միրոնովնա
Իշխ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ-ԵՐԿԱՅՆԱԲԱԶՈՒԿԻ

մահվան տարելիցին կը կատարվի Խօջիվանքի գերեզմանատանը հանգուցեալի մահարձանի օրհնութիւնը և բացումը։ Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժ. 11-ին։
286. 1—1

Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկ. Խուդադեան
աղատատրանի համար հարկաւոր է
ԿԱՌԱՎԱՐՁՈՒՀԻ

Ցանկացողները պէտք է ներկայացնեն խնդիր Ընկերութեան գրասենեակին (Абасъ-Абадская ул. № 7), ուր և կը ստանան պայմանների և պարտականութիւնների մասին կարևոր տեղեկութիւններ։ (օ. մ.) 282. 3—2

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քաղաքական հորիզոնի վրա ներկայի ամենահրատապ հարցը՝ Իտալիայի վարմունքն է և բռնելի դիրքը ռուս-գերմանական - աւստրիական պատերազմի հանդէպ։

Իտալիան երեքպետեան դաշնակցութեան անդամ լինելով, պէտք է ներկայ պատերազմում բռնէր Գերմանիայի և Աւստրիայի կողմը, իբրև նրանց դաշնակից, և կամ, ծայրայեղ դէպքում, չէզոքութիւն պահպանէր, քանի որ դաշնագրի համաձայն, նա պարտաւոր է զէնքով օգնել Գերմանիային և կամ Աւստրիային միայն այն դէպքում, եթէ սրանց վրա նախայարձակ լինեն ուրիշ պետութիւնները։ Արդ, եթէ Իտալիան իրան շահաւէտ համարէր օգնել իր դաշնակիցներին, նա, անշուշտ, կը յայտարարէր, թէ Գերմանիայի վրա նախայարձակ են եղել և կը միանար իր դաշնակիցներին։ Բայց Իտալիայի ազգային շահերը բնաւ չեն համապատասխանում Գերմանիայի և Աւստրիայի շահերին, ուստի և նա պատերազմի սկզբում որոշեց չէզոքութիւն պահպանել, և չը նայելով որ Աւստրիան, մանաւանդ Գերմանիան ամեն միջոց գործ դրին գրաւել նրան դէպի պատերազմ, բայց նա հաստատակամութեամբ ի չիք դարձրեց նրանց բոլոր ջանքերը։

Գերմանիայի և Աւստրիայի համար Իտալիայի չէզոքութիւնն իսկ շատ նպաստաւոր էր, որովհետև եթէ Իտալիան միանար երբեակ համաձայնութեան հետ, այդ դէպքում Գերմանիան և Աւստրիան անհոգօրէն կը տուժէին։

Սակայն, ինչպէս ասացինք, Իտալիայի ազգային շահերը բոլորովին այլ բան են պահանջում։ Իտալիան վաղուց երազում է ձեռք բերել Տրիէստը, Տրենտինեան երկիրը, ուր ազգաբնակութեան մեծ մասը իտալացի է. ապա նա աչք ունի Դալմատիայի վրա կղզիների հետ միասին, Վալոնի վրա Ալբանիայում. ձգտում է տարածել իր հովանաւորութիւնը Ալբանիայի վրա և Ադալիայի շրջանի վրա, Փոքր-Ասիայում։

Եւ ահա Իտալիայում սկսվեց մի մեծ շարժումն, ժողովրդական շարժումն այն մասին, թէ Իտալիան պէտք է օգուտ քաղէ հանգամանքներից, միջամտէ պատերազմին, որպէսզի կարողանայ ապագայում և իր ձգտումները պսակված տեսնել։ Այդ շարժումը հետզհետէ մեծ ծաւալ ստացաւ և իտալական մինիստրների խորհուրդը, որ կոչվում է Սալանդրա-Սօննինօյի կաբինէտ, տրամադրութիւն ցոյց տուեց ընդառաջ գնալ ժողովրդի իղձերին և բաղձանքին, այն է միջամտել պատերազմին ընդդէմ Գերմանիայի և Աւստրիայի։

Ժողովրդի ոգևորութիւնը աճեց և պատերազմին միջամտելը դարձաւ հրամայողական պահանջ։ Ընդդիմադիր ոգին ցոյց էին տալիս սօցիալ-դեմօկրատները և նախկին մինիստր նախագահ Ջիօլիտտիի կուսակցութիւնը, որ քարոզում է չէզոքութիւն։ Եւ ահա կազմվեց երկու մեծ հոսանք՝ «ինտերվենցիոնիստների» (միջամտողների) և «նէյտրալիստների» (չէզոքների) և սկսվեց պայքար։ Սակայն առաջին հոսանքը ընդհանուր ժողովրդական լինելով, թւում էր թէ պէտք է յաղթական դուրս գայ պայքարից, երբ յանկարծ Սալանդրայի մինիստրութիւնը հրաժարական տուեց։ Ըստ պաշտօնական հաղորդագրութեան, հրաժարականը պատճառաբանված է նրանով, թէ «կառավարութեան ուղղութիւնը միջազգային քաղաքականութեան մէջ չունի իր ետևում սահմանադրական կուսակցութիւնների այն միահամուռ հաւանութիւնը, որ պահանջում է րօպէի լրջութիւնը»։ Այնպիսի մի հարցում, ինչպէս պատերազմին միջամտելն է, անշուշտ, պահանջվում է, որ ամբողջ երկիրը համերաշխ և միաբան լինի։ Որքան և Ջիօլիտտիի կուսակցութիւնը փոքրամասնութիւն լինի, բայց լինելով սահմանադրական կուսակցութիւն, նրա ձեռնպահութիւնը և դիմադրութիւնը որոշ նշանակութիւն ունի։

Արդ, պէտք է տեսնել, թէ արդեօք ինչ կարող է շահել Իտալիան, եթէ չէզոք մնայ կամ միջամտէ պատերազմին. ուրիշ խօսքերով՝ ինչ են խոստանում նրան տալ Գերմանիան և Աւստրիան, եթէ նա չէզոքութիւն պահպանէ. իսկ եթէ ոչ՝ ինչ կարող է ձեռք բերել։

Այդ հարցին կը դառնանք յաջորդ անգամ։

Հ. Առաքելեան

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

—o—

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐ

Իգդիր, 6 մայիսի

Հաստատ իմացանք, որ նորից 10,000 փախստականներ են գալիս Մանազկերտից, Կօնտուրից և այլ վայրերից։ Ամենքը զուրկ են ամենաանհրաժեշտ պէտքերից ու իրերից։ Հայերի հալածանքը շարունակվում է։ Անհուրեք աննկարագրելի թշուառութիւն է։ Անհրաժեշտ է շուտափոյթ օգնութիւն։

Նիկոլեան

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
6 մայիսի

ԹԻՖԼԻՍ.—Պաշտօնական։ Կովկասեան զօրաբանակի շտաբի կողմից.

Մայիսի 4-ին Օլթիի ուղղութեամբ թիւրքերը փորձեցին յարձակման դիմել Կեագանի գիւղի հարաւային մասում, բայց վանվեցին և ցիրուցան արվեցին դէպի հարաւ։

Մեր զօրքերը գրաւեցին Արճէշ քաղաքը, որ գտնվում է Վանի լճի հիւսիսային ափում։

Մնացած ուղղութեամբ փոփոխութիւն չը կայ։

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԴԱՐԴԱՆԵԼՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ՍՈԼՈՒՆ.—Միտիլէնից տեղեկացնում են մայիսի 3-ից. «Գալլիպօլի թերակղզին եկան 20 շոգենաւ դաշնակից զօրքերով՝ դաշնակիցների զօրաշարքերի կորուստը լրացնելու համար։ Ամբողջ զօրաճակատում շարունակվում են չափազանց յամառ կռիւներ։ Թիւրքերը ռազմամթերքների շատ մեծ կարիք են զգում։

ԱԹԷՆՔ.—Կռիւները Գալլիպօլի թերակղզում շարունակվում են նախկին յամառութեամբ և նպաստաւոր կերպով դաշնակիցների համար։ Թիւրքերի կողմից վիրաւորների թիւը կազմում են 55,000։ Թիւրքաց ²ի աէրօպլան, հալածվելով դաշնակիցների աէրօպլաններից, ընկաւ յոյն կամաւորների լէգէօնի վօրադիրքը։

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ՍՈԼՈՒՆ.— Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ միաժամանակ հայերի հետ վերջին օրերը կալանաւորվել են Շէրիֆ-փաշան, Իզմայիլ-բէյը և այլ թիւրքեր, որոնք թշնամաբար են տրամադրված դէպի «Մ. ու Ա.» կուսակցութիւնը։ Նրանք մասնակցել են այն դաւադրութեան մէջ, որ յայտնագործվեց շնորհիւ Միտադ-բէյի, որ պատկանում է յեղափոխականների բանակին և տեղեկացրեց կառավարութեանը, որ այն օրը, երբ դաշնակից նաւատորմը կերևայ Մարմարեա ծովում, Էնվէր-փաշան, Թալէաթ-բէյը և միւս մինիստրները կը սպանվեն յեղափոխականների ձեռքով, վասն զի միմիայն նրանց վրա է ընկնում պատասխանատուութիւնը՝ Թիւրքիան դէպի ներկայ, երկիրը կործանման տանող, պատերազմի գիրկը նետելու համար։

—

(Լրագիրներից)

✦ Սէվաստոպոլից հեռագրում են, որ մայիսի 2-ին թիւրքաց նաւահանգիստներում ջրասուզված չորս շոգենաւը եղել են գերմանական։

✦ «Թայմսին» հեռագրում են Սօֆիայից, որ եւրօպական ափում՝ դաշնակիցներին դիմադրելու համար՝ թիւրքերը կենտրօնացրել են 150—200 հազար զինւոր։

✦ Բուխարեստի տեղեկութիւնների համաձայն, «Համիդիէ» յածանաւը վարնվել է ականի և լուրջ վնասներ ստացել։

✦ Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ թիւրք պաշտօնական թերթերը հասարակութեանը պատրաստում են Դարդանէլի կորստին և յայտնում, որ մեծ ուժեր են գալի այնտեղ։ Դարդանէլի մօտ կենտրօնացված են 11 զրահանաւ, 25 յածանաւ, 30 հականականաւ և 80 նաւ զօրքերով։

✦ Աթէնքից հեռագրում են, որ Կ. Պոլսում կուսակցական պայքար է։ Երիտասարդ թիւրքերը պնդում են, որ պատերազմը շարունակվի։ Հակառակ մարդկանց ձերբակալում և արտաքսում են։ Ազգաբնակութեանը արգելվում է հաղորդակցել զօրքի հետ։ Խուժանը կոտորում է հայերին։

✦ Գալլիպօլիում գտնված թիւրք օֆիցերները Էնվէր-փաշայի մօտ ուղարկել են 17 հոգուց բաղկացած մի պատգամաւորութիւն, խնդրելով հաշտութիւն կնքել։ Այս պատգամաւորները բոլորն էլ գնդակահարվել են։

✦ Կ. Պոլիս է բերված 30,000 վիրաւոր։

ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

—

Թիւրքական նաւերի գերի նաւաստիները միաձայն հաստատում են, որ ամբողջ իշխանութիւնը, որ գտնվում էր Էնվէր-փաշայի և երիտասարդ-թիւրքերի ձեռքին, այժմ անցել է գերմանացիներին, որոնք գրաւել են բոլոր աւել կամ պակաս կարևոր պաշտօնները Կ. Պոլսում։

Ֆօն-դեր-Գոլցի պահանջով, որ լիակատար դիկտատոր է համարվում, բոլոր պահեստի զինւորները, 50 տարեկանից մեծ, որոնք կարող են զէնք կրել, վաղուց կանչվել են ծառայութեան։

Վերջին ժամանակներս իշխանութիւնները սկսել են բռնութիւններ գործ դնել, զինւորական ծառայութեան կոչելով նրանց, ովքեր երբէք չեն ծառայել։ Ծառայութեան են վերցված հասարակութեան մէջ վխտող բոլոր շրջմոլիկները, անգործ-անբան մարդիկ և շատ մուրացիկներ։ Ոստիկանութիւնը ամեն գիշեր Կ. Պոլսում շուրջկալ է անում և բռնած մարդկանց ուղարկում ստորկանատները։

Հետևեալ օրը այդ մարդիկ, անկարող լինելով վճարել 40 ոսկի տուգանք, բաժանվում են զօրամասերի վրա։ Ցիշեալ զօրամարը քչերն են կարողանում տալ, որովհետև Կ. Պոլսում ոսկին հազուագիւտ բան է հիմա։

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

—o—

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ՊԱՐԻԶ.—Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

Երկուշաբթի օրից չը դադարող անընդհատ տեղացող անձրևի և խիտ մառախուղի պատճառով ռազմական գործողութիւնները անհնարին դարձան։ Ամբողջ զօրաճակատում ոչ մի կռիւ տեղի չունեցաւ։

ԾՈՎԻ ՎՐԱ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Դանիական «Ռիմֆակսէ» շոգենաւը, Անգլիայից քարածուխ տանելու ժամանակ, բռնվել գերմանացիներից և տարվել է Շտէտտին։

ԲՕՍՏՕՆ.—Լիվէրպուլից եկաւ «Էտօնիա» շոգենաւը։ Նաւապետը պատմում է, որ «Էտօնիան» ուրիշ նաւերի հետ ենթարկվեց գերմանական սուզանաւերի յարձակման այն րօպէին, երբ փորձում էր օգնութեան հասնել «Լուզիտանիային»։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ԼՕՆԴՕՆ.—Լորդերի պալատ։ Լորդ Կիտչեները յայտնեց, որ մեծ բրիտանական և ֆրանսիական կառավարութիւնները եկել են այն համոզման, որ անհրաժեշտ է իրապէս առաջն առնել գերմանական խեղդող գազերի տարածման, գործադրելով պատերազմ վարելու միևնոյն եղանակը։

Ապա լօրդ Կիտչեները յայտնեց, որ նրան անհրաժեշտ է կրկին 300,000 (?) նոր զօրաբանակ կազմելու համար։

ՎԱՇԻՆԳՏՕՆ.—Գերմանական և աւստրօ-ունգարական դեսպաններ Բէրնստորֆի և Դումբայի դիւանագիտական գործունէութիւնը, որ հետամուտ է խափանել Միացեալ Պետութիւնների հետ յարաբերութիւնները խզելու հնարաւորութիւնը, իր վրա է դարձնում մամուլի և հասարակութեան ուշադրութիւնը։ Դումբան երկարատև խօսակցութիւն ունեցաւ Բրայանի հետ, յետոյ արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեաների հետ այն դրութեան մասին, որ ստեղծվեց «Լուզիտանիայի» ջրասուզումից և ամերիկեան կառավարութեան նոտայից յետոյ։ Բրայանը իրազեկ արաւ Վիլսօնին խորհրդակցութեան մասին։ Ցետոյ Դումբան զրուցեց կոմս Բէրնստորֆի հետ։ Պնդում են, որ երկու դեսպանները հեռագրել են իրանց կառավարութիւններին, խնդրելով դադարեցնել ճանապարհորդական նաւերի վրա կատարվող՝ սուզանաւերի յարձակումները։ Միաժամանակ Աւստրիան աբթօւն կերպով հսկում է դէպքերի ընթացքին, ջանալով լուծել հարցը խաղաղ կերպով։

ԲԱՅԽՍՏԱԳԻ ՆԻՍՏԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.—Բեռլինից հաղորդում են, որ կայացաւ բայխստագի նիստը մի օրով՝ մի շարք մանր օրինագծեր քննելու համար։

Պետական կանցլէրը օգտվեց առիթից, որպէսզի հանդէս գայ աւստրօ-իտալական յարաբերութիւնների հարցի առիթով, մատնանշեց, որ այդ յարաբերութիւնները վերջին ամիսները չափազանց սուր կերպարանք ստացան, և օրինակ բերեց Տիրոլի հարցը։ Նա յայտնեց, որ Աւստրօ-Ունգարիայի զիջումները Իտալիային կայանում են հետևեալում.

1) Աւստրիան զիջում է Իտալիային Տիրոլի այն մասը, որ բնակված է իտալացիներով, նաև Իզոնցօյգետի արևմտեան ափը, որչափով նրա ազգաբնակութիւնը զուտ իտալական ծագում ունի. բացի դրանից՝ Գրադիսկա քաղաքը։

2) Տրիէստը դառնում է ազատ քաղաք, նրանում մտցվում է ինքնավարութիւն, որ պահելու է քաղաքի իտալական բնոյթը, և հաստատվում է իտալական համալսարան։

3) Ճանաչվում է Իտալիայի գերիշխանութիւնը Սօլօնիի վրա և հաստատվում է այդ քաղաքի հետ կապված իտալական շահերի շրջան։

4) Աւստրօ-Ունգարիան յայտարարում է իր քաղաքական անշահախնդրութեան սկզբունքը Ալբանիայում։

5) Աւստրօ-ունգարական կառավարութիւնը պարտաւորվում է առանձին յարգանքով վերաբերվել դէպի իտալացի ազգութեան աւստրօ-ունգար հպատակների ազգային շահերը։

6) Աւստրօ-Ունգարիան ամնիստիա է տալիս զիջված շրջաններում բոլոր զինւորական և քաղաքական յանցաւորներին։

7) Աւստրօ-ունգարական կառավարութիւնը խոստանում է բարեացակամ վերաբերմունք դէպի Իտալիայի յետագայ ցանկութիւնները համաձայնութեան նիւթ ծառայող բոլոր հարցերի վերաբերութեամբ։

8) Պայմանագիրը կնքելուց յետոյ Աւստրօ-Ունգարիան պարտաւորվում է հանդիսաւոր դեկլարացիա հրատարակել տէրրիտօրիալ զիջումների մասին։

9) Հաստատվում են խառն մասնաժողովներ զիջումների մանրամասնութիւնները կանօնաւորելու համար։

10) Պայմանագիրը կապելուց յետոյ աւստրիական զօրքի բոլոր զինւորները, զիջված շրջաններից, արդէն չը պէտք է մասնակցեն կռիւներին (բացառանշութիւններ «լանցէգ»)։

Երկու դաշնակիցների միջև Գերմանիան, Վիէննայի կառավարութեան համաձայնութեամբ, միանգամայն որոշակի երաշխաւորում է Հռոմի կաբինէտին, թէ Աւստրօ-Ունգարիան իր բոլոր առաջարկութիւնները կը կատարէ բարեխղճօրէն։

Ապա կանցլէրը մատնանշեց, որ այժմ իտալական ժողովուրդը և նրա պարլամենտը պէտք է ընտրութիւն անեն բոլոր ազգային պահանջները խաղաղ ճանապարհով իրականացնելու և իրանց երեկվայ դաշնակցին պատերազմ յայտարարելու միջև։ Կանցլէրը յոյս արտայայտեց, թէ կշեռքի թաթը կը թեքվի խաղաղութեան կողմը, բայց ընդ ամեն յայտնեց, որ եթէ անգամ երբեակ զինակցութիւնը զրկվէ մի անդամից, Գերմանիան միւս գործակցի հետ միասին անվախ կը դիմաւորէ նոր վտանգներին։

ՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏՈՒՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
5 մայիսի

ՍՏՕԿՀՕԼՄ.— Բուդապեշտից հաղորդում են, որ ունգարական պատգամաւորների պալատում օպպօզիցիայի անդամ կոմս Անդրաշին հարցապնդեց մինիստր-նախագահին լրագիրների այն տեղեկութիւնների առիթով, թէ Աւստրօ-Ունգարիան առաջարկութիւններ է արել Իտալիային՝ վերջինիս չէզոքութիւնը ապահովելու նպատակով։ Անդրաշին յայտնեց, որ միմիայն այն դէպքում կարող է հաւանել երկիր զիջելուն, եթէ այդ պահանջում է հրամայողաբար ոչ միայն րօպէն, այլև արգասիք է աւստրօ-ունգարական կառավարութեան գիտակցական քաղաքականութեան և յետագայում պէտք է վերացնէ թիւրիմացութիւններ առաջացնող ամեն մի առիթ։ Միայն վերջին դէպքում Աւստրօ-Ունգարիայի և Իտալիայի յարաբերութիւնները ձեռք կը բերեն աւելի հաստատուն և առողջ հող, որպիսին կարող լինի հիմունք ծառայել երկու երկրների խաղաղ յարաբերութիւնների համար։ (Բուռն ծափահարութիւն)։ Այդ երկու մեծ պետութիւնների միջև միջադէպը կարող է սոսկ վնաս պատճառել երկու կողմերին։ Բացի այդ՝ ուրիշ տէրեր ևս կօգտվեն այդ դէպքից՝ իրանց տիրապետութիւնը Միջերկրական ծովում ապագայում ամրացնելու համար։

Պատասխանելով, կոմս Տիսսան ասաց, որ չէ կարող յայտնել Աւստրօ-Ունգարիայի արած առաջարկութիւնների մանրամասնութիւնների մասին, բայց յամենայն դէպս ճիշդ է, որ Աւստրօ-Ունգարիան իրապէս կամենում էր տէրրիտօրիալ զիջումներ անել Իտալիային։ Այդպիսով լինվին համոզված, որ Աւստրօ-Ունգարիայի և Իտալիայի

միջև գոյություն ունեցող անկեղծ բարեկամությունը համապատասխանում է երկու երկրների կենսական շահերին, որոնք պահանջում են Ավստրո-Ունգարիայից մեծ զոհաբերություններ, կառավարությունը վճռել անել տէրրիտորիալ զիջումներ։ Ցույց տալով, թէ այդ հայեացքին կողմնակից է ամբողջ երկիրը, Տիսսան յիշեցրեց ունգար ժողովրդի՝ դէպի իտալական ժողովուրդը տածած վաղեմի համակրութեան մասին։

Անդրաշին յայտնեց, որ ամբողջ պալատը և ազգը այն դէպքում, եթէ պատերազմն Իտալիայի հետ դառնայ անխուսափելի, ոտքի կելնեն իբրև մի մարդ Ավստրո-Ունգարիայի համար, բայց եթէ պատերազմը կարելի է խափանել, Հաբսբուրգների միապետութիւնը պէտք է ջանք գործադրէ ամրացնելու նախկին անկեղծ բարեկամութիւնը Իտալիայի հետ (հաւանութեան բացագանչութիւններ)։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Զարգացնող խոշոր կռիւները, հեղինակաւոր ռազմագէտների կարծիքով, կարող են փոխվել ընդհանուր մեծ ճակատամարտի։ Կռիւների ճակատի վրա, որ բռնում են 300 վերստ տարածութիւն, կենտրոնացած է 35 կորպուս, դրանց թւում 10-ից ոչ պակասը գերմանական։ Անկասկած, գործող կորպուսները վճռական րոպէին կարող են անբաւարար երեւալ և թշնամին հարկադրված կը լինի նոր ույժեր բերել։ Այդ նպատակը, որ դրել է իրան թշնամին, հանդիսանում է չափազանց դժուարին և վտանգաւոր իր համար։ Գերմանացիների ձգտումը՝ հաստատվել Սանի աջ ափում՝ չը պէտք է հասկացվի, թէ նրանք արդէն անցել են գետը։

◆ Ավստրիայում պատերազմի սկզբից մինչև այժմ մահապատժի են ենթարկվել է 50,000 զինուոր։

◆ Լոնդոնում կայացել է մեծ միտինգ մասնակցութեամբ պարլամենտի անդամների և լորդերի։ Առաջարկվել է գրաւել գերմանացիների կայքը և ծովակալութեանը յանձնել գերմանական բոլոր նաւերը։ Միտինգը միաձայն ընդունել է վճիռ, որի մէջ առաջարկվում է կառավարութեան, կայզերին և բարձր պաշտոնական անձանց համարել անձնապէս պատասխանատու միջազգային իրաւունքը խախտելու համար։

ԼԻԲԱՎԱՅԻ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Լիբավայից եկող վերջին փախստականները պատմում են հետեւեալը.

«Գերմանացիները Լիբավայի նաւահանգստի գծի վրա երևացին ապրիլի 23-ին, հինգշաբթի օրը, կէսօրից յետոյ։ Եղանակը այնպէս լաւ էր, և ծովը այնպէս խաղաղ, որ երեկոյեան դէմ ափից պարզ լսելի էին երաժշտութեան և երգեցողութեան ձայներ գերմանական նաւերից։ Ուշ երեկոյեան գերմանական նաւերից մէկից լսվեց ազդանշան. «Բարի գիշեր»։ Իսկ առաւօտեան նոյն նաւից լսվեց. «Բարի լոյս»։

Ուրբաթ երեկոյեան նորից լսվեցին երաժշտութեան և երգեցողութեան ձայներ։ Կրկնվեց նոյնպէս ազդանշանը։

Շաբաթ առաւօտեան ժամը 10-ին գերմանական էսկադրան մի գծի վրա շարվելով, առանց նախազգուշութեան, սկսեց կրակ բանալ թնդանօթներից։ Զանազան մեծութեան ռումբեր անընդհատ սկսեցին տեղալ քաղաքի վրա։ Ազգաբնակութեան մէջ սարսափելի խուճապ և իրարանցում ընկաւ։ Ժողովուրդը սկսեց փախչել»։

ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՏԵՂԵԱԿ ԵՆ ԱՄԵՆ ԲԱՆԻ

Կուրլեանդի նահանգի կալվածատէրերից մէկը պատմել է «Dsimtenes Wehnesis» թերթի թղթակցին հետեւեալ խորհրդաւոր դէպքի մասին, որ արժանի է ուշադրութեան։

Ցրվված կալուածատիրոջ մօտ են գալիս գերմանական երկու պահակ և հարց ու փորձ անում նրա ունեցած ցորենի քանակութեան մասին։ Զարմանք է պատում գիւղացուն, երբ տեսնում է, որ գերմանացիների մօտ եղած ցուցակը ճշդութեամբ ցուցադրում է իր ունեցած ցորենի չափը, այն էլ՝ թէ ցորենը ինչ տեսակի է և որտեղ պահված։ Այդ թւերը բոլորովին նման էին այն թւերին, որ կալուածատէրը տուեց գերմանացիներին նրանց հարցումի ժամանակ։

Զ.-ում մի գերմանացի հարցնում է ինչ-որ գիւղացու, թէ ուր է տանում այս ինչ ճանապարհը։ Գիւղացին սուտ պատասխան է տալիս։ Գերմանացին նկատում է դրան. «Սուտ ես ասում, ծերուկ, ես քեզանից լաւ գիտեմ այս տեղերը»։

ՆԻՑՇԷՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Գերմանիայի առաջ բերած ներկայ աշխարհաւեր պատերազմի պատասխանատուների շարքում, մի կարգ քննադատների կողմից, մատնանշվում է և Նիցշէն։ Այս կարծիքը ջրելու նպատակով անգլիական «The English Review»-ն հրատարակել է մի աղու և փաստալից յօդուած, որով ապացուցվում է, որ Նիցշէն պատասխանատու չէ Գերմանիայի այս մոլեգնութեան համար։ Այդ յօդուածից թարգմանօրէն առաջ ենք բերում հետեւեալը.

«Նիցշէն ոչ միայն հայրենասէր գերմանացի չէր, այլ և մի բարի ու ազնիւ եւրոպացի։ Նա սիրում էր ֆրանսիացիներին և հիանում նրանցով աւելի, քան գերմանացիներով, մինչև իսկ ռուսը (Դոստոեվսկին) նրա աչքում աւելի բարձր մտաւորական մակարդակի վրա էր կանգնած, քան իր կայսրութեան հայրենակիցները։ Իր ամբողջ կեանքում այդ կայսրութիւնը թւում էր նրան մի ահաւոր ճիւաղ, որովհետև նա (Նիցշէն) դրան էր համարում պատասխանատու գերմանական ոգու, գերմանական մտքի և գերմանական մշակոյթի այլասերման։ Նիցշէն սքանչանում էր Բիսմարկի կամքի ույժով, բայց ծաղրում ու հեգնում էր նրան՝ «գեղջուկ» յորջորջելով։ Գերմանական ներկայ կայսրը, որի շահատակութիւնները իրանց սկզբնական շրջաններում վիճակված էր Նիցշէին տեսնել, նրան թւում էր լոկ մի «կեղծաւոր մնապաշտ»։ Գերմանական ժողովուրդը նրա աչքում «եւրոպական ժողովուրդներից ամենածանծաղամիտն էր»։ Գերմանական հայակապ անձինք, ըստ նրա (Նիցշէի), թունաւորել են եւրոպական մտածողութեան ամբողջ մթնոլորտը։ Գիտութեան պատմութեան մէջ գերմանացիք ներկայացված են միայն կասկածելի անուններով. նրանք (գերմանացիք) ընդունակ են եղել արտադրել միայն «անգիտակից խաբեբաներ»։ Այս բառերը նա գործ է ածում Ֆիխտէի, Շէլլինգի, Շոպէնհաուէրի, Հէգէլի ու Շլայէրմախէրի, ինչպէս և Կանտի ու Լէյբնիցի համար. նրանք բոլորն էլ շլայէրմախէրներ են (այսինքն քօղ հիւսողներ)... «Գերմանական ինտէլէկտը իմ աղտոտ օդն է. ես դժուարութեամբ եմ շնչում այս հոգեբանական անմաքրութեան հարեւանութեան մէջ, անմաքրութիւն, որ ինձ համար այժմ դարձել է սովորական. վերջապէս մի անմաքրութիւն, որ իւրաքանչիւր խօսքի և ամեն մի արտայայտութեան մէջ մատնում է գերմանացուն»։

Ա. Տէր-Վարդանեան

ԲՈԼՂԱՐԻԱ

Արտասահմանի մամուլում տեղեկութիւններ երևացին, թէ իբր երրեակ համաձայնութեան դիպլոմատները մի քանի օր առաջ Բոլղարիային կոնկրետ առաջարկութիւն են արել։ Այդ բանը չէ համապատասխանում իրականութեան։

Ռուսական և անգլիական դեսպանները, իսկապէս, այցելել են մինիստրների նախագահ Ռադոսլաւովին և նրա հետ երկարատև զրոյց են ունեցել Բոլղարիայի հանդէս գալու մասին, որ ժամանակին է և որ վտանգաւոր է րոպէն բաց թողնել։ Բայց այդ զրոյցը պաշտօնական բնաւորութիւն չունէր և խօսակցութեան միջոցին ոչ մի առաջարկութիւն չէ արվել, որովհետև բոլղարական կառավարութեան պարագլուխը շարունակում է մնալ այն տեսակէտին, թէ դրութիւնը տակաւին ոչինչով չէ փոխվել, հետեւաբար Բոլղարիային անհրաժեշտ է մնալ չէզոք։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԻՏԱԼԻԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 մայիսի

ԲՈՒԽԱՐԷՍՏ.—Իտալիայի քաղաքական մինիստրական ճգնաժամը այստեղ առաջ բերեց մեծ հետաքրքրութիւն և մասամբ յուզմունք ռումինական հասարակութեան մէջ։ Այն տեղեկութիւնը, թէ Սալանդրան մնալու է իշխանութեան գլուխ, այստեղ առաջ բերեց ընդհանուր բաւարարութիւն։

ՀՌՈՄ (Ուշացած ճանապարհին).—«Իդէա-Նացիոնալէ» և «Կորիերէ-դէլլա-Սէրա» լրագիրները հաղորդում են, որ Սալանդրայի կաբինէտը ապրիլի 21-ին անվաւեր է ճանաչել երրեակ դաշնակցութեան պայմանագիրը։ Այդ տեղեկութիւնը ճշդվում է քաղաքական շրջաններում Ավստրո-Ունգարիայի վերաբերութեամբ։

Դատական հաստատութիւններում զբաղմունքները դադարեցին։ Քաղաքացիական քրէական դատարանը, հետեւելով փաստաբանների արտայայտած ցանկութեան, յանձնեց նրանց բանաձևը այլ դատաստանական շրջաններին։ Այդ բանաձևով պարսաւանք է յայտնված Ջիոլիտտիին՝ Իտալիայի պետական իրաւունքի դէմ ոտնձգելու համար։

Իտալիայի ակտիվ միջամտութեան կողմնակից կուսակցութեան կոմիտէտը կոչ է հրատարակել ժողովրդին, որի մէջ ասված է, թէ թագաւորը և նրա կառավարութիւնը Սալանդրայի գլխաւորութեամբ ապրիլի 21-ին յայտնել են Վիէննայի կառավարութեանը, թէ Իտալիան դուրս է գալիս երրեակ դաշնակցութիւնից, և Ջիոլիտտին գիտենալով այդ՝ փորձում է արգելք լինել Իտալիային կատարելու յանձն առած իր պատուի պարտականութիւնը։

«Մէսաջէրօ»-յի ասելով, մինիստրութեան կազմը պատերազմ յայտարարելուց յետոյ կուժեղացվի մի քանի անպորտֆէյլ մինիստրներով։

Իտալական կառավարութիւնը պատրաստում է Կանաչ Գիրք, որը բաժանվելու է պատգամաւորներին պարլամենտի բացման ժամանակ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

5 մայիսի

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ.—Կէս գիշերին հիւրանոցի սարանից իր բնակարանը գնալու ժամանակ ատրճանակի գնդակներով սպանվեց ռուսաց բանկի կառավարիչ և Կումիշէի փոխ-հիւպատոս Ալէքսանդր Կավէրը։ Սպանութիւնը կատարվել է մի խումբ ձիաւորների ձեռքով։ Կասկած կայ, թէ ձիաւորները ծառայութեան մէջ են գերմանական գործակալների մօտ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

6 մայիսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Այսօր Կազանի տաճարում Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով մատուցվեց հանդիսաւոր պատարագ։ Տաճարը լի էր աղօթողներով։ Ներկայ էին ի թիւս այլոց մինիստրները, Պետական Խորհրդի և Դումայի անդամներ, պալատի պաշտօնեաները, զօրքի և նաւատորմի օֆիցերներ, նաև Կայսրի շքախմբի անձինք և դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչները։

ՊԱՐԻԶ.—Այսօր ռուս գաղութը, ներկայ հանգամանքները ի նկատի ունենալով, համեստ կերպով տօնեց Մէչնիկօվի ծննդեան 70-ամեակը, որ խնդրել էր յետաձգել այն խնճոյքը, որպիսին մտադիր էր տալ ի պատիւ նրա Պաստերեան ինստիտուտի ասօցիացիան։ Մէչնիկօվն ընդունեց ասօցիացիայի պատգամաւորներին, որոնք նրան ուղերձ մատուցին։ Մէչնիկօվն ընտրվեց ռուսաց մամուլի միութեան պատուաւոր նախագահ։ Նա ստացել է բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ ռուսական գիտնականներից և գրական ընկերութիւններից։

ԱԹԷՆՔ.—Թագաւորը գիշերը հանգիստ անցրեց. տաքութիւնը 38° է։ Պրոֆէսսոր Իէրուլանօն ծակոց առաջ բերեց։ Թագաւորի առողջական ընդհանուր դրութիւնը բաւարար է։

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Մինիստրների խորհրդի նախագահ ստատս-սեկրէտար Գորեմըկինը պարգևատրվեց Անդրէյ Նախակոչի շքանշանով։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ

Մեծ փորձութիւնները բերում են իրանց հետ և մեծ հետեւանքներ. վտանգի առաջ արթնանում է գիտակցութիւնը։ Արիւնահեղ պատերազմը, որ պահանջեց երկրի ույժերի ծայրայեղ լարումն, որ համակեց ամենքին՝ մայրաքաղաքից սկսած մինչև վերջին գիւղը, կերպարանափոխեց, յեղաշրջեց նաև լայն խաւերի աշխարհահայեցողութիւնը։ Այն, ինչ որ անհնարին և անիրագործելի էր համարվում, հնարաւոր դարձաւ։

Դադարեցվեց օղեվաճառումը, վերացաւ արբեցողութիւնը, և, որպէս այդ մեծ յեղաշրջման հետեւանք, հրամայողաբար առաջ եկան կուլտուրական պահանջներ։

Երկրի արդիւնաբերական և կուլտուրական ույժերի զարգացման պահանջը անյետաձգելի, հերթական դարձաւ։

Արտաքին վտանգի առաջ արթնացած գիտակցութիւնը կեանքի նոր ձևեր է պահանջում։ Եւ մինչ մեր քաջարի զօրքը իր կեանքի գնով պաշտպանում է երկիրը արտաքին վտանգից, երկրում մնացածները առաջ են բերում ներքին շինարարութեան խնդիրներ։

Հասարակութեան պահանջներին ընդառաջ է գնում և կառավարութիւնը։ Զեմստվային և քաղաքային ինքնավարութիւնների, ինչպէս նաև մի շարք կուլտուրական ընկերութիւնների գիմումները արձագանք գտան կառավարութեան կողմից։ Ներքին գործերի, լուսաւորութեան և արդիւնաբերութեան մինիստրութիւնները մի շարք ծրագիրներ են մշակում այդ ուղղութեամբ։ Առաջ է բերվում անդրպրոցական կրթութեան խնդիրը. ծրագրվում է երկիրը ծածկել մի շարք կուլտուրական հիմնարկութիւններով՝ «ժողովրդական տներով», որոնք պէտք է նպաստեն ժողովրդի մտաւոր մակերեւոյթը բարձրացնելու գործին, մասնակից անեն նրան կուլտուրական կեանքի պահանջներին, անհրաժեշտ գիտելիքներ տարածեն ժողովրդի մէջ խաւերում։

Այն օրից, երբ փակվեցին օղեվաճառանոցները, կարիք զգացվեց ժողովրդի ազատ ժամերին զբաղեցնել նրա միտքը, մատակարարել նրան մտաւոր սնունդ։

Միևնոյն ժամանակ արբեցողութեան վերացման և համաշխարհային անցքերի, պատերազմի սթափեցնող ազդեցութեան տակ արթնանում է գիւղը։ Ռուսաստանի բոլոր ծայրերից տեղեկութիւններ են ստացվում այդ մասին. լրագիրը արդէն պահանջ է դարձել գիւղացու համար։ Գիւղացիք երեկոները ժողովվում են թէյարաններում, լրագիր կարդում, վիճում, խորհում պատերազմի և նրա շուրջը պտտվող հարցերի մասին։ Այնտեղ, ուր չը կայ գիւղական գրադարան-ընթերցարան, գիւղացիք միահամուռ ույժերով օրէ լրագրի բաժանորդ են գրվում։

Գիւղում երևան են եկել նոյնիսկ «շրջիկ ընթերցողներ», որոնք գիւղից-գիւղ անցնելով, մի որոշ վարձատրութեամբ, գիրք ու լրագիր են կարդում գիւղացիների համար, բացատրութիւններ են տալիս, յագեցնում են գիւղացու մտաւոր ծարաւը։

Նկատվում է մի ուժեղ հոսանք դէպի լոյս և գիտութիւն։

Ժողովրդի այդ տրամադրութիւնը արտայայտող հասարակական կազմակերպութիւններին ընդառաջ է գալիս և կառավարութիւնը։ Զգացվում է արդէն, որ հին շրջանակներում ապրել այլևս անկարելի է, որ անհրաժեշտ է վերստեղծել կեանքը նոր հիմունքներով։

Դրված է Ռուսաստանի կուլտուրական վերածնութեան վիթխարի հարցը։ Ծրագրվում է արմատական փոփոխութիւնների ենթարկել դպրոցական գործը—ստորին, միջնակարգ և բարձրագոյն դպրոցը։ Հրամայողական պահանջ է զգացվում նաև լայն հիմունքների վրա դնել և անդրդպրոցական կրթութեան գործը հասակաւորների համար։ Ծրագրվող «ժողովրդական տները», որ խիտ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ ՄԱՐԱԲԱՆ *)

II

Զորս օր յետոյ Շուաթ գիւղում մեծ իրարանցում եղաւ։ Այդ օրը չեթաները պիտի գային, որ անցնեն դէպի Արդահան։ Այս անակնկալ թէև սառնասրտութիւնը կորցրեց Մէհմէդ-տային, բայց Միկիչը նրան ազատեց անխուսափելի կացութիւնից։ Միկիչը վճռեց գնալ և նորից խոտի դէզի մէջ պառկել, մինչև բանակի գիւղ հասնելը, ճաշելը և ճանապարհ ընկնելը։ Այդպէս էլ արաւ։ Բանակը երկու օր մնաց գիւղում, և Մէհմէդ-տայի կինն ու հարսները այնպէս կերակրեցին, խնամեցին Միկիչին խոտի մէջ, որ այդպիսի պատիւ երբէք չը ստացան չեթաներն ու ասկերը Շուաթ-գիւղում։

Երբ ամենքը գնացին, գիւղը դատարկվեց եկւոր չեթաներից ու ասկերից, Մէհմէդ-տայն ու սրա փոքր՝ տասներկու տարեկան որդի Րէջէբը Միկիչին տարան նորից իրանց տուն։ Երբ Արդահանի գրաւելու լուրն հասաւ Շուաթ, Մէհմէդ-տայն առանձնակի ասաց Միկիչին.

— Ես վախենում եմ, չը լինի թէ մեր գլխին մի փորձանք հասնի։ Արի, դու գնա ձեր տուն՝ Արդահանուշ ու թագնվիր։

— Անսար ինչպէս երեւամ,—ասաց Միկիչը,—ճար չունեմ, ինձ կարող են բռնել։

— Այստեղ էլ վտանգաւոր է, կարող են իմ տունն կրակ տալ...։

Բայց քիչ մտածելուց յետոյ՝ Մէհմէդ-տայն վրա բերեց.

— Դեռ կաց տեսնենք ինչով կը վերջանայ ամեն բան։

Բայց ժամանակը վատ էր, վտանգն անպակաս։ Ամեն օր խուզարկու չեթաներ էին գալիս ու գնում գիւղերը և փախստականներին անվերջ որոնում։ Նոյն իսկ երեք անգամ խուզարկուները մտել էին Մէհմէդ-տայի տունը և քննել ամեն տեղ, սակայն չէին յաջողել մտնել Միկիչի պահած վերնայարկի սենեակը, քանի որ այդտեղ էին գտնվել միշտ պառաւը, հարսներն ու թոռների օրօրոցները։ Թէ ինչ ճգնաժամեր են անց կացրել Միկիչը, Մէհմէդ-տայն, հարսներն ու պառաւը, դժուար է նկարագրել։ Նրանք համոզված էին, որ եթէ բռնվէին, իրանց համար ամեն ինչ կորած էր։

Դեկտ. 18-ին Շուաթ հասան Արդահանի կռւի մէջ վիրաւորվածները, իսկ 21-ին՝ թիւրք զուժկանները հասան, թէ Արդահանը ռուսները ետ առան և թիւրք ասկերին ու չեթաներին հետամտում են դէպի Արդանուշ։ Այս լուրը ահաբեկեց թիւրքերին. նոյն իսկ լազերը մտածում էին փախչել. բայց չէին ցանկանում իրանց ընտանիքը յուսակտուր անել մնացորդներին։ Լուր հասաւ, թէ Մէհմէդ-տայի մի որդին էլ, որին թիւրքերը ստիպմամբ վերցրել էին, որպէս զի ճանապարհները ցոյց տայ իրանց, վիրաւորվել է, բերում են։ Այս բոլորը այնպէս ցնցեց ամբողջ ընտանիքը, որ անդամները չը գիտէին, թէ ինչ ընթացք բռնեն. բայց եթէ ետ դարձողները գային ու գտնէին Միկիչին Մէհմէդ-տայի տանը, անտանելի կը դառնար բոլորի վիճակը։

Տիրուհին տանջվում էր. խիղճը նրան թելադրում էր պաշտպանել և հովանաւորել այն ընտանիքի նեցուկին, որ իրան և ընտանիքին հովանաւորել, պաշտպանել և հասցրել էր տիրացնել ամբողջ յեւսուն տարվայ ընթացքում, Դաղստանից գաղթելուց ի վեր։ Նա հող չունէր, լծկան, կթան, նոյնսիկ մի էշ չունէր. Միկիչի հայրը նրան օգնից, և նա ունեցաւ ամեն բան։ Տիրուհին իր բարեկեցութիւնը ամբողջապէս պարտական էր Միկիչի հանգուցեալ հօրը, իսկ այժմ ինչպէս փոխադարձաբար չօգնէր իր բարերարի որդուն։ Բայց Կ. Պոլսից եկած կաղին ու մոլլան նրան թելադրում էին չը դաւաճանել խալիֆին, չօգնել հային և կոտորել բոլոր քրիստոնեաներին։

Մէհմէդ-տայն մտածում էր, թէ մի գուցէ իր թերահաւատութեան համար Ալլահը նրան պատժեց և որդին՝ Մօլլա-բէգը վիրաւորվեց կռւի դաշտում։ Մոլորվել էր խեղճ ծերունին. նա չը գիտէր՝ խղճի՞ թէ մոլլայի ձայնին հետեւէր։ Այդ օրը նրանց տանը մի փոքր խորհրդակցութիւն եղաւ և ընտանիքի բոլոր անդամները, նոյնիսկ Մօլլա-բէգի կինը, պաշտպանեցին Միկիչին, վճռեցին խնամել և պահպանել՝ որքան որ ույժները պատէ։ Մէհմէդ-տայն իրիկնադէմ մտաւ վիրաւոր Միկիչի սենեակը և ասաց.

— Մկը աղա, բանը վատ է, այս իրիկուն ետ են գալիս թիւրք զօրքերը։ Կոզակը նրանց լաւ է կոտորել, որդիս էլ վիրաւոր է։ Գուցէ գիշերս գան լցվեն գիւղ։

— Այդ դէպքում ես պարտաւորված նորից պիտի խառնեմ երեւամ,—ասաց Միկիչը.—այնտեղից ապահով տեղ չենք կարող գտնել։

— Դեռ չէ, կարելի է, որ վիրաւորներին վաղը բերեն։ Ես չեմ կարծում, թէ վաղվանից շուտ հասնեն։ Այս գիշեր հանգիստ քնիր։ Բայց քեզ բերդ (Արդահանուշ) տանէի հասցնէի, լաւ կը լինէր։

— Ոչ, ժամանակը չէ, ես ույժ չունեմ, վէրքս էլ դեռ չի լաւացած։ Ութ-տասն օր յետոյ։

— Եթէ ռուսն եկաւ, ես համոզված եմ, որ նա փախչողների ետևից կը հասնի։ Տեսնենք, տեսնենք Ալլահը ինչ է սահմանել մեզ համար...,—ասաց ու դուրս եկաւ Մէհմէդ-տայն։

Արդահանի տակ թիւրքերի կրած պարտութիւնը և փախուստը բաւական ոգեւորեց Միկիչին, բայց Մէհմէդ-տայի տատանումները նրան տանջում էին։ Օրական 4 անգամ կերակուր, կաթ, խորոված էին տալիս վիրաւորին մարաբայի հարսները, կինը, որպէսզի կազդուրվի և առողջանայ, բայց Միկիչի հոգեկան տանջանքները չէին թողնում, որ երիտասարդը կերածը մարսէ։ Ախորժակն անչափ կորցրել էր, միշտ մտածում էր իր քոյրերի, հօրաքրոջ և ազգականների մասին, որոնք տանջվում էին Արդանուշում։

Այդ օրերը Մօլլա-բէգի կինը աղօտ կերպով յայտնել էր, թէ Արդանուշ ինչ սոսկալի կոտորած էին կատարել արիւնռուշտ լազերը և գազանացած չեթաները։ Այս լուրը կտրել էր Միկիչի հանգստութիւնը։ Նա մտածում էր, թէ արդեօք ինչ է կատարվել, ինչ է եղել, որ իրանից ծածուկ էին պահում։ Այս մտատանջութիւնները նրա հոգին խռովում էին և գիշերը լուսացնում էր մղձաւանջների ճնշման տակ։

Այդպիսի սոսկալի ցնորքների էր անձնատուր եղած դեկտ. 22-ի առաւօտեան, երբ Մէհմէդ-տայի փոքր որդին՝ Րէջէբը մտաւ նրա սենեակը և գաղթելով ասաց.

— Աղա, վեր կաց, Մօլլա-բէգն եկաւ։ Գիւղը լցվել է չեթաներով և վիրաւորներով, վեր կաց, գնանք խոտի դէզի տակ, քանի մութն է և մարդ չի եկել մեր տուն։

Միկիչը անմիջապէս ոտք ելաւ, կօշիկներն հագաւ, գօտին կապեց և Րէջէբի ուղեկցութեամբ գնաց, մտաւ խոտանոց։ Այդտեղ թէև նա ականջները սրած, աչքերը չռած աշխում էր լսել ու տեսնել շուրջը կատարվածները, բայց այնքան հեռու էր տնից ու գրացի թիւրքերի բնակարաններից, որ ոչինչ չէր կարողանում լսել և ըմբռնել։ Գիւղում այնքան մեծ իրարանցում կար, այնքան վիրաւոր ու փախստական անցան, գնացին, որ Մէհմէդ-տայն ու ընտանիքի անդամները չը կարողացան ուտելիք տանել վիրաւորին ամբողջ օրը։

Գիշերվան դէմ երկու հարսներն եկան իբր խոտ տանելու, բայց հետները կաթնապուր էին բերել Միկիչին կերակրելու։ Մտածմունքը, վէրքը և սարսափը այնպէս էին յուզել թշուառ երիտասարդին, որ նա կորցրել էր ախորժակը, չէր ուզում բան ուտել։ Որքան թախանձեցին, որ ուտէ, նա մինչև վերջը մերժեց, թէ չի կարող ուտել, այդ ժամանակ Մօլլա-բէգի կինն ասաց.

— Ես թիւրք չեթաներին, լազերին թան տալու ուտեցրի, կաթնապուրը քեզ բերի, որ ուտես, կազդուրվես, իսկ դու մերժում ես... Խաթրիս համար կեր, մինչև չուտես, չեմ գնայ։ Մարդուս վիրաւոր թողի, եկայ քեզ մխիթարելու, իսկ դու մերժում ես խնդիրս...

Այս թախանձանքը չը կարողացաւ մերժել։ Կերաւ կաթնապուրը և պնակն ու գդալը յանձնելիս ասաց.

— Խնդրում եմ՝ ինձ մօտ մի՛ գաք, քանի որ չեթաներն այստեղ են։ Իմ պատճառով ձեր գլուխը մի՛ վտանգէք։

— Դու անհոգ եղի՛ր,—ասաց գեռատի կինը,—մենք անզգոյշ քայլ երբէք չենք անի։

Եւ ուրախ-ուրախ խոտ լցրին քթոցները, շալակեցին ու վերադարձան։

Օրից օր դրութիւնը սաստկացաւ։ Արդահան գնացած ասկերի և չեթաների քառորդն էլ չը վերադարձաւ։ Որը ջարդվեց կոզակների սրից, որն էլ սառնամանիքից։ Եկածների էլ կէսից աւելին վիրաւոր և ցրտահար էին, այնպէս որ մեծ խնամքի կարիք ունէին. իսկ թիւրքերը ո՛չ կարգին հիւանդանոց, դեղ ու վիրակապ ունէին, ո՛չ էլ

*) Տես «Մշակ» № 95.

ցանցով կը ծածկեն երկիրը, պէտք է ժողովրդական համալսարանների բնոյթ ունենան, ուր կը կրթվի ժողովրդի միտքն ու հոգին, կը զարգանայ նրա ճաշակը, կը լայնանայ աշխարհահայեացքը։

Սօֆիա Դանիէլ-Բէկ

ՀՐԱՏԱՊ ԽՆԴՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

Որպէս լրացումն մեր վերջին յօդուածների, ես անհրաժեշտ եմ համարում մի քանի խօսք եւս ասել՝ հայ աշակերտութիւնը առաջիկայ երկարատեւ ամառային արձակուրդներին աշխատեցնելու եւ նրա դաստիարակման գործը շարունակելու մասին։ Սա մեծ կարեւորութիւն ունեցող հանրական խնդիր է և պէտք է լուծվի հանրական ոյժերով։ Առանց խնամքի թողնված աշակերտութիւնը ընդունակ է ծայրայեղութեան, դիւրութեամբ ենթարկվում է վատ ազդեցութեան և այդպիսով խախտում է դպրոցի կառուցած բարոյական դաստիարակութեան շէնքը։ Հայ աշակերտութեան դաստիարակման նախանձախնդիր մեր վերին վարչութիւնը և ազգային հիմնարկութիւնները ղեկավարելու են հանրական ոյժերի գործունէութիւնը, հրահանգներ են ուղղելու և ընդհանուր հսկողութիւն են ունենալու։

Այստեղ մենք ներկայացնում ենք մեր մշակած երկու պրօէկտները. 1) Նախագիծ-ծրագիր հայ աշակերտութեան ամառային դաստիարակութեան 1915 թ. և 2) Սանահնում, Հաղպատում, Մեծ-Ղարաքիլիսայում, Դիլիջանում, Դարաչիչագում և կամ Էջմիածնում կազմակերպվելիք ամառային աշակերտական-սանիտարական դասընթացքների ծրագիրը և կազմակերպման մի երկու մանրամասնութիւնները։

Առաջին ծրագրի իրագործման անհրաժեշտութեան մասին այստեղ չենք խօսի, որովհետեւ այդ խնդիրը մանրամասնօրէն արծարծել ենք մեր յօդուածներում «Մշակի» մէջ, իսկ ի պաշտպանութիւն երկրորդ ծրագրի կուզենք յիշեցնել միայն աշնանը և ձմեռը ընտանիքներից և դպրոցներից դէպի պատերազմի դաշտը փախած աշակերտների բազմաթիւ օրինակները. ինչպէս չափահասները, նոյնպէս և պատանիները, թերեւս աւելի ուժգնօրէն, տարված են պատերազմով, ամբողջ էութեամբ ցանկանում են մի բանով օգնած լինել մեր վէհապանծ մարտիկներին։ Եւ սպասելի է, որ դպրոցական զբաղմունքները վերջանալուն պէս մեր պատանիներից վառվռունները կը թողնեն իրանց ընտանիքները, կը ձանձրանան ամառային երկարատեւ և միալար կեանքի հեռանկարից և արկածների սիրահար պատանեկական բնաւորութեամբ պատերազմաբեմը կը դիմեն՝ գործել ցանկանալով։ Մեր երկրորդ նախագիծ-ծրագիրը նպատակ ունի ընդառաջ գնալ այդ պատանիների ցանկութեանը, տալով նրան աւելի օգտակար արտայայտութիւն, սովորեցնելով պատանիներին մարդասէր վերաբերմունք դէպի տառապող վիրաւոր զինւորը, ընտելացնելով նրան սանիտարական աշխատանքներին և հանրական առողջապահութեան, և այդպիսով ազատել մեր պատանիներին վայրագ բարբարոսութեան անմեղ զոհ լինելուց։

I
ԾՐԱԳԻՐ
Հայ աշակերտութեան 1915 թւի ամառային դաստիարակութեան

1) 1915 թւի երկարատեւ ամառային արձակուրդներին հայ պատանիների դաստիարակութիւնը նպատակ ունի՝ ազատել պատանիներին փողոցային արձակ կեանքի վատ ազդեցութիւնից, դաստիարակել նրանց ազգային, բարոյական և գեղարուեստական ոգով, նպաստել նրանց զարգացմանը և այդպիսով հայութեան համար ապագայ լաւ աշխատողներ պատրաստել։

Այս նպատակի համար բոլոր վայրերի հայ քահանայագործող պաշտօնեաները (առանց դաւանանքի խտրութեան) և եկեղեցական հոգաբարձութիւնները հրահանգներ են ստանում Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսից՝ աշխատելու իրագործել այդ նպատակը։

3) Հայաբնակ վայրերի հայոց եկեղեցիների քահանայագործ պաշտօնեաներն իրանց սրտին մօտ պէտք է ընդունեն նրանց հովուութեանը յանձնված համայնքի պատանիների դաստիարակութիւնը. ամեն օր, կամ յաճախակի ժողովելու են նրանց տեղական դպրոցի մէջ և ունենալու են բարոյախօսական զրոյցներ, ընթերցանութիւններ և այլն։

4) Եկեղեցական հոգաբարձութիւնները և մարմնաւոր իշխանութեան տեղական ներկայացուցիչը (տանուտէր և այլն) օգնելու են քահանայագործողին, իրանց միջից մէկին լիազօրելու են՝ անմիջական հսկողութիւն ունենալ համայնքի պատանիների դաստիարակման վրայ, հրաւիրում են ճոռնձաս մարդու (որոշ վարձատրութեամբ), որ պէտք է ղեկավարէ՝ պատանիների խմբական զբօսանքներն և խաղերը, ներկայ է լինելու նրանց կազմակերպած հանդէսներին, հսկելու է աշակերտների խմբական գործնական աշխատանքներին և արհեստներին, որոնք կարող են լինել՝ 1) Ձեռագործ, կարուձեւ, 2) Ջամբիւղագործութիւն, 3) Հիւսնութիւն, 4) Կօշկակարութիւն, 5) Կաթնատնտեսութիւն, 6) Մեղուապահութիւն, 7) Հացահատիկների մշակութիւն, 8) Բանջարանոցային աշխատանքներ, 9) Պտղաբուծութիւն եւ պարտէզ եւ 10) Գաղթականներին եւ կռւողներին հագուստեղէն ու սննդեղէն պատրաստող աշխատանքներ։

5) Այս աշխատանքների համար հարուստ համայնքները կարող են հրաւիրել հմուտ վարպետ-վարպետուհիներ։

6) Յիշված աշխատանքները չեն լինելու լոկ բաւականութեան համար, չեն ունենալու միայն հաճոյքի բնոյթ, այլ և ծառայելու են որոշ նպատակի՝ օգնելու գիւղացիութեան և ձգտելու են շօշափելի արժէքներ առաջացնել։ Բացի յիշված աշխատանքներից՝ կարելի է կազմակերպել և ամառային դպրոցիկներ՝ լեզուի, նկարչութեան, աշխարհագրութիւնների եւ պատմութեան առարկաների աւանդումով։

7) Հոգաբարձութիւններն այս գործերի համար ազատ են լինելու՝ դիմումներ անելու՝ ում և յարմար գտնեն։

8) Կազմակերպված զբօսանքներին, խաղերին, հանդէսներին, աշխատանքներին և դասաւանդութեանը մասնակցելու իրաւունք պէտք է ունենան անխտիր բոլոր հայ պատանիները՝ թէ այդ եկեղեցու շրջանում ապրող և թէ ուրիշ տեղերից եկած. ոչ մի պատանի զուրկ չէ մնալու, և այս բանի վրայ առանձին հսկողութիւն են ունենալու քահանան, կամ եթէ մի քանիսն են՝ նրանք բոլորը և եկեղեցական հոգաբարձութիւնն ի դէմս իր լիազօր անդամի։

9) Անհրաժեշտ դրամական ծախսերը հոգացվում են եկեղեցական միջոցներից, համայնքի և կալւածատէր նպաստ-նուէրներից։

II
Սանահնում, Հաղպատում, Մեծ-Ղարաքիլիսէում, Դիլիջանում, Դարաչիչագում

եւ կամ Էջմիածնում կազմակերպվելիք ամառային աշակերտական-սանիտարական դասընթացքների ծրագիրը եւ կազմակերպման մի երկու մանրամասնութիւնները։

1) 1915 թ. ամառային ամիսներում միջնակարգ դպրոցների (տղայոց և օրիորդաց) հայ աշակերտների համար բացվելիք սանիտարական դասընթացքները (կուրսեր) նպատակ են ունենալու՝ դասընթացքներում լսող ընդունվող աշակերտներին ծանօթացնել բժշկական տարրական գիտելիքների հետ, սովորեցնել վիրաւորներին և վնասվածներին խնամելու ձեւերը, առաջին օգնութեան հասցնելու եղանակները, հանրական առողջապահութեան հիմունքների գիտութիւնը և այլն։

2) Դասընթացքներում աւանդվելու են հետեւեալ առարկաները. ա) Վիրակապութիւն և վիրաբուժութիւն, բ) Առաջին օգնութիւն, գ) Ախտահանութիւն, դ) Հանրական առողջապահութիւն (բնակարանների, օդի, ջրի շուկայի), ե) Սանիտարական գործի տեխնիկան, սանիտարական վիճակագրութիւն, շրջագայութիւններ այդ նպատակով և այլն։

3) Որպէս դասախօսներ կարելի է հրաւիրել մեր միջնակարգ դպրոցների առողջապահութեան դասատուներին և մի բժշկի. իսկ եթէ բժիշկ չը գտնվի, մի ֆելդշեր կամ ֆելդշերուհի ես կարող են սանիտարական գործնական մասը ղեկավարել։

4) Աշակերտական-սանիտարական այս դասընթացքներում որպէս լսողներ ընդունվում են միջնակարգ դպրոցների երկսեռ հայ աշակերտները նախապէս խնդիր ներկայացնելով դասընթացքների ղեկավարին։

Ծանօթութիւն.— Գէորգեան ճեմարանի այն աշակերտները, որոնք պատերազմական դրութեան պատճառով ամառվայ ընթացքում չեն կարողացել հայրենիք վերադառնալ, առանց խնդրի ընդունվում են դասընթացքները։

5) Դասընթացքները լսելու համար աշակերտները վճարում են մի որոշ գումար (5—20 ր.)։

6) Դասընթացքները լսողների բնակութեան համար կազմակերպվում են հանրակացարաններ, ինտերնատներ. իւրաքանչիւր լսող ինքն է հոգում իր սնունդը, իսկ դասընթացքների ղեկավարը օգնում է նրանց իր միջնորդութիւններով և խորհուրդներով։

7) Չքաւոր լսողների համար դասընթացքների վճարը և ապրուստի փողը կարելի է հոգալ՝ դիմելով ունեւոր անձանց կամ բարեգործական հիմնարկութիւններին։

8) Դասընթացքների կազմակերպման և դասախօսների վարձատրութեան ծախսերը հոգացվում են՝ ա) լսողների վճարներից և բ) ընկերութիւններից և անհատներից ստացված նուէրներից։

Այս երկու ծրագիրների իրագործման համար եղել են մասնաւոր գրաւոր դիմումներ Վեհափառ Կաթողիկոսին, Գէորգեան ճեմարանի և Ներսիսեան դպրոցի մանկավարժական խորհուրդներին։ Մենք օգտակար համարեցինք այս ծրագիրները առաջարկել և ընդհանուրի ուշադրութեան, և մեծ յոյս ունենք, որ մեր ընթերցողների և ծնողների դիւրազգած սրտերը կըմբռնեն մեր ծրագիրների ամբողջ կարեւորութիւնը և իրանց կողմից կը նպաստեն սրանց իրականացմանը։

Մէկ անհատի ոյժերից վեր է, բայց խմբովին դիւրին է։ «Գեղ կանգնի» գեղան կը կոտրի»։

Գ. Տէր Ռաւբինեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ոճրագործութեան հերթ զոհ

Շուշի, 1 մայիսի

Սրանից մի քանի օր առաջ քաղաքիս արեւմտեան մասում, Բեխի աղբիւրի մօտերքում, Խալիֆալու Թուրքական գիւղը գնալու ժամանակ, սպանվեց քաղաքացի մի Թուրք, արհեստով մանրավաճառ։

Այդ սպանութեան մասին կատարվում է լուրջ քննութիւն։ Բանտարկված են անտառապահը, որ Թուրք է, Խալիֆալուից մի քանի գիւղացիներ, որոնք մօտ են բնակված սպանութեան տեղին։ Վերջապէս իշխանութիւնը, օրէնքի սահմաններում, կատարում է նախնական քննութիւնը, գանելու չարագործներին և տալու արժանաւոր պատիժը։

Մինչ այս մինչ այն՝ սրանից 3—4 օր առաջ դարձեալ Խալիֆալու և Ջարըսլու գիւղերի սահմաններում, Բեխի աղբիւրի լերան վրայ, սպանվեց մի երկրորդ Թուրք, որ սէյիդ է։ Ասում են, որ սէյիդի քթի ծայրը կտրված է և տարված։

Գաւառիս առաջին մասի պրիստաւը պահանջելով իր մօտ Խանքենդի, Խալիֆալու Թուրքական և Քարին-տակ հայ գիւղերի աւագներին՝ պահանջում է իր ձեռքը յանձնել սէյիդի սպանողներին։ Թուրքերը պատճառաբանում են, որ Թուրքը սէյիդ չի սպանի, սակայն պրիստաւի հարցին, թէ կարծող են ասել, որ այդ սպանութիւնը հայերն են կատարել, Թուրքերը մերժողական պատասխան են տալիս, որ չեն կարող այդպէս ասել։ Այս վերջին սպանութեան մասին էլ կատարվում է քննութիւն։

Ամսիս 29-ին, վրէժխնդիր լինելու համար, սպանեցին Սղնախ գիւղացի Աւանէսի տղայ Ջհանին՝ հանդում աշխատելիս։

1905 թ. անկարգութիւններից յետոյ, 10 տարի շարունակ, Շուշու շրջականներում, եթէ չեմ սխալվում, չէ եղել ոչ մի սպանութիւն, թէ հայի և թէ Թուրքի։ Կեանքը ամենուրեք անցնում էր խաղաղ և կօրրեկտ։ Հայերի և Թուրքերի յարաբերութիւններն անցնում էին շատ լաւ, սիրով և յարգանքով։

Դ.

—

Նոր երէցփոխի ընտրութիւն

Նոր-Բայազէտ, 30 ապրիլի

Վերջերս հայոց դպ. դահլիճում տեղի ունեցաւ ծխ. ժողով նախագահութեամբ Ռուբէն արեղայի։ Ժողովի նպատակն էր տեղիս ս. Աստուածածնի եկեղեցու երէցփոխ հանգուցեալ Ց. Ալիխանեանի փոխարէն նոր երէցփոխ ընտրել։

Նախագահը բանալով ժողովը և ցաւ յայտնելով մեր երէցփոխի վաղաժամ մահվան մասին՝ առաջարկեց ոտքի կանգնել նրա յիշատակը յարգելու համար։

Ապա առաջարկվեցին այդ պաշտօնի համար թեկնածուներ Վ. Բուդաղեան և Բ. Մարկոսեան։ Թէր և դէմ վիճաբանութիւններից յետոյ՝ ժողովականները իրանց ձայները կենտրոնացրին Բ. Մարկոսեանի վրայ և միաձայն ընտրեցին երէցփոխ։

Բ. Մարկոսեան նոր անձնաւորութիւն է քաղաքիս հասարակութեան համար։ Յուսով ենք, որ նա կարող կը լինի գործը լաւ տանել և արդարացնել ընտրող ծխականների յոյսը։

Որսորդ

—

Բռնի ամուսնացութեան հետեւանքը

Բաշ գիւղ (Ռուս. Բասէն), 27 ապ.

Բռնի նշանադրութիւնը այնքան է արմատացած մեր շրջանում, որ ամեն տարի 5—10 անմեղ զոհեր է տանում։ Թողնենք անցեալի դէպքերը և կանգ առնենք ներկայի վրայ։

Անցեալ տարի Կարա-Փունգար գիւղացի Մ. Բ.-ն իր աղջկանը բռնի կերպով նշանադրել էր մի անձի հետ։ Չը նայած որ մի տարի էր անցել նշանվելու օրից, աղջիկը ոչ մի յարգանք ցոյց չէր տալիս թէ իր նշանածին և թէ կեսրանց տանը։

Երբ մօտենում է դժբաղդ աղջկան տանելու օրերը, Թշուառ զոհը վճռում է իր սիրած համագիւղացի երիտասարդի հետ փախչել։

Եւ այդպէս էլ լինում է. սրանք ամսիս 15-ին, ցերեկվայ ժ. 3-ի միջոցին, միմեանց ձեռքից բռնած գիւղից փախչում են դէպի Արաքս գետը։ Բայց երբ օրիորդի բարեկամների և ազգականների հաւաքը հասնում է յիշեալ զոյգի ետեւից, Թշուառ աղջիկը լողալ չիմանալով նետում է Արաքսը և խեղդվում։ Իսկ խեղճ երիտասարդը հազիւ մի կերպ ազատվում է և երեկոյեան մութից օգտվելով պատսպարվում Արաքսի մացառուտներում։

Շաւարշ Բասէնցեանց

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ ՎԱՐՁԱԿԷՏԸ

Ղշլաղ, 2 մայիսի

Թիֆլիսի Հայ Գիւղ. և Տնտես. Ընկ. վերսկսել է մեր շրջանում իր գործունէութիւնը։

Գիւղումս արդէն բացվել է երկրագործական մեքենաների ու գործիքների վարձակէտ։

Ընկերութեան որոշման համաձայն պահեստի ընտանիքները ու չքաւորները կարող են օգտվել, առաջին հերթին, եղած գործիքներից բոլորովին ձրի, իսկ հարուստները՝ աննշան վճարով։

Տեղիս վարձակէտում բերվում են զանազան սիստեմի գութաններ, շարքացան, սերմացան, պտոզ մեքենայ, զիգ-զագ տափաններ և այլն։

Բոլոր գործիքները ներկայումս գործադրութեան մէջ են։

Դարձեալ զգացվում է գութանների և այլ մեքենաների խիստ կարիք։

Գիւղացիութիւնը գրկաբաց ընդունեց Ընկերութեան հրահանգիչ Յովհաննէս Կարապետեանին։

Կայացան գիւղական բազմամարդ ժողովներ. եղան զրոյցներ գիւղատնտեսական գործնական հարցերի շուրջը։

Հասարակութիւնն որոշեց գիւղական դպրոցին կից շինել գիւղատնտեսական պահեստ։

Կազմված է շինութեան նախահաշիւը։ Պակասում է միայն որոշ գումար։ Անշուշտ Հայ Գիւղ. և Տնտես. Ընկ. կը նպաստի այդ նորաստեղծ գործին։

Վարձակէտի անմիջական հսկողութիւնը յանձնվել է ծխ. դպ. հոգաբարձութեան։

Բաղձական այս ցաւատանջ օրերին Հայ Գիւղատնտեսականի կուլտուրական ձեռնարկութիւնը հարկաւոր է խրախուսել և նրան աջողութիւն ցանկալ։

Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ

III

Մոսկվա, 1 մայիսի

1912 թ. հոկտ. 10-ին վախճանվեց տեղիս ծխատէր Ե. ք. Նազարեանը։ Մէկ տարի չանցած, այսինքն 1913 թ. յունիսի 19-ին, վախճանվեց աւագ-երէց Պապովեանը և դրանով Մոսկվայի հայկական գաղութը և եկեղեցին զրկվեցին իրանց կրօնական ծխական ատարող պաշտօնեաներից։

Թւում է, թէ այնպիսի մի կենտրոնավայրում, որպիսին Մոսկվան է, այդ երեւոյթները այնքան էլ լուրջ բնաւորութիւն չը պէտք է ստանային և տեղիք չը պէտք է տային այն խայտառակ երկպառակութեանը, որին մենք ականատես ենք լինում այսօր։

Եւ ասել թէ այս խնդրում կարող էր որեւէ սկզբունքային հարց բարձրանալ, այն էլ Մոսկվայի նման կենտրոնավայրում, դա միանգամայն զարմանալի պիտի թւայ իւրաքանչիւր այն անձնաւորութեան, ով քահանայի մէջ ուզում է գտնել այն, ինչը որ է և պէտք է լինի նա, այսինքն լոկ կրօնական ծխակատարողին։

Բայց տեսէք, որ Մոսկվայի հայ ծխականութիւնը *) այսքան փոքրիկ հարցում ցոյց տուեց կրքերի այնպիսի մեծ բորբոքումն, որպիսին, հաւատացնում եմ ձեզ, ընթերցող, մեր գաւառական քաղաքներումն անգամ հազուագիւտ երեւոյթ պէտք է համարել։

Մոսկվայի ծխականութիւնը բաժանվում է երկու կուսակցութեան բանակների, որոնցից ոչ մէկը չէ կարողանում՝ ոչ մի հարցում համոզել իր հակառակորդին։ Բաւական է, որ մէկն ասի, թէ այս-ինչը սեւ է, էն միւսը անպայման պարտաւոր է ասել հակառակը, հէնց այն պատճառով, որ իր հակառակորդի համար դա սեւ նշանակութիւն ունի։ Այսպիսի կրքոտ և ոչ մի առողջամտութեամբ չարդարացվող վերաբերմունք այս կամ այն խնդրի նկատմամբ՝ այն հետեւանքն է ունենում, որ մէջ տեղը միշտ գործն է տուժում։

Եթէ սրանք լինէին փոքրիկ երեխաներ, կամ ոչ համալսարանականներ, կամ թէ ոչ Մոսկվայի նման կենտրոնավայրում ապրողներ, էլի հասկանալի կը լինէր. մեղադրել նրանց չէինք կարող։ Բայց երբ դրանք մեր առաջ են կանգնում որպէս հասակաւոր անձինք, մի քանիսը նոյնիսկ համալսարանական կրթութեամբ, երբ դրանք այսօրվայ հասարակութեան մտքի ղեկավարներն են համարվում և իրանց թոյլ են տալիս այդօրինակ փոքրանալ այնքան չնչին խնդրի շուրջը, որպիսին քահանայի ընտրութիւնն է, հաւատացնում եմ ձեզ, որ ես եմ նրանց փոխարէն կարմրում մինչեւ ականջներս։

1912 թ. հոկտ. 10-ից սկսած մինչեւ 1913 թ. դեկտեմբեր ամիսը՝ մարդիկ վիճում էին այն հարցի շուրջը, թէ Արսէն սարկաւագ Սիմէօնեանը, որ երկար տարիներ սարկաւագութիւն է արել եկեղեցում, արժանի է քահանայ ընտրվելու թէ ոչ։ Հասկանում էք, ընթերցող, մի խումբ համալսարանականներ և ինտելիգենցիա, իր միւս ստորաբաժանումներով հանդերձ, մէկ տարի եւ երկու ամիս վիճում ու կռւում է այդքան չնչին խնդրի շուրջը և... զուռով, ջիջով անց կացնում նրան որպէս քահանայ։

Նրա ընտրութիւնից յետոյ **) սեղանի վրայ է դրվում երկրորդ՝ աւագ-երէցի ընտրութեան հարցը։

Արսէն սարկաւագին քահանայ ձեռնադրելուց յետոյ, հարկաւորվեց 4 ամիս, որ մի մասնաժողով ընտրեն, այդ քահանայի թեկնածուների անունները որոշելու համար, որ և աջողվում է՝ 1914 թ. մարտի 23-ին։

Մինչեւ օրս, այսինքն 1915 թ. ապրիլի 30-ը, այդ մասնաժողովը, որ 16 հոգուց է բաղկացած, ունեցել է 14 նիստ։ Դիմել են մի շարք հեղինակաւոր քահանաների, սակայն բոլորից էլ մերժում են ստացել։ Վերջ ի վերջոյ, կանգ են առնում Նոր-Նախիջեանի Ռուբէն ք. Բէկգիւլեանի և Աստրախանի Դէորգ ք. Մկրտումեանի վրայ։ Բայց տեսէք որ դրանցից հայր Բէկգիւլեանը, այս ընտրական ժողովի նախօրակին, հեռագրով կտրուկ մերժում է ուղարկում, և ասպարէզի վրայ մնում է միայն Գ. ք. Մկրտումեանը։

Երէկ տեղի ունեցաւ ծխականների ընդհանուր ժողովը այդ քահանայի հետ միասին և մի սարկաւագ ընտրելու համար։ 537 ծխականներից ներկայ էին 73 հոգի։

Ժողովի նախագահ ընտրվեց պ. Տէր-Յովհաննիսեանը։

Ժողովը $3^1/_2$ ժամ աղմկայոյզ մտքերի փոխանակութիւն ունենալուց յետոյ եկաւ հետեւեալ 3 կարծիքի.

1) Գ. ք. Մկրտումեանին համարել ընտրված։

2) Միւս խնդրատու քահանաներից աւելացնել մէկ թեկնածու եւս և Գ. ք. Մկրտումեանի հետ միասին ներկայացնել իշխանի հաւանութեանը։

3) Որովհետեւ Ռ. ք. Բէկգիւլեանը հրաժարվել է, յանձնարարել նոյն մասնաժողովին մինչեւ աշնան սեզոնը ընտրել նոր արժանաւոր թեկնածու և աշնան ծխ. ժողովին ներկայացնել իր կարծիքը։

Այս վերջին կարծիքի առթիւ ասպարէզ եկաւ յարգելի գիտնական Վ. Տօտոմեանը, և ասաց.

— Պարոնայք. այսօր, երբ մեր շուրջը միութեան և համերաշխութեան ձայներ են հնչվում. այսօր, երբ մենք պարտաւոր ենք մէկ ընդհանուր գաղափարով առաջնորդվելու, ամօթ է մեզ այսքան չնչին խնդրի շուրջը տարիներ շարունակ միմեանց դէմ կռւելը։ Հասարակութեան մի մասը ունեցաւ իր քահանային, այժմ թողէք, որ միւս մասն էլ ունենայ իր ուզած քահանային, և դրանով հարցը փակեցէք։ Այստեղ ասում էք, որ ընտրութիւնները յետաձգենք աշնանը. ուրեմն սկսած կռիւը նորից պէտք է շարունակել, ինչ է։ Ժամանակ է վերջապէս, որ երկու կողմերը փոխադարձ զիջումներ

*) Ըստ պաշտօնական՝ 1912 թ. վիճակագրութեան, Մոսկվայում ապրում է 3666 հայ, որոնցից 1424-ը կազմում են կանայք։ Մնացած 2242 տղամարդուց ծխական է համարվում, համաձայն եկեղեցական խորհրդի 1914 թ. ցուցակի, 537 հոգի։ Մ. Ա.

**) Խնայելով թերթի սուղ էջերը, չեմ արձանագրում այդ կռւի անվայել միջոցները, որ գործադրվեցին այստեղ։ Թէև չափազանց բնորոշ են։ Մ. Ա.

բաւարար քանակով վիրաբոյժ։ Տերունի և փորձառու մարդիկ ասում էին դեռահասներին.

— Մենք ձեզ խրատեցինք, ասացինք, թէ կօշակների հետ չէ կարելի գնդակ խաղալ, բայց մեզ չը լսեցիք, քանդեցիք մեր տունը և կործանեցիք ձեր բաղդը։

Յուսահատական էր վիճակը, մխիթարական ոչինչ չը կար Թիւրքերի համար։ Ամեն օր նորանոր փախստականներ էին գալիս Արդահանից, Շաւշէթից, Օլթիից, Թաւուսկէրից, Գէօլայից, Գէօլաշէնից և նորանոր մռայլ պատկերներով նկարագրում էին այդ գաւառներում գործող չեթաների սոսկալի կացութիւնը։ Սարերի գլխին լրտեսներ էին դրել, որպէսզի լուր տան Արդահանուշի գաւառի 44 գիւղերին՝ ռուսական բանակի շարժումների մասին։

Թիւրք ու գերման զօրապետները, ասկեր ու հրեաները, չեթաներն ու գնդակոցիրները հեռացնում էին դէպի սոմ. գաւառները, որպէսզի նորից չընկնեն կօզակների սուրինների և ռումբերի տակ։

Մէհմէտ-տային վճռել էր փախչել, քանի որ նրա երկու որդիները, հակառակ իրանց, ինչպէս և իրանց հօր կամքին, սաստիկ չեթա էին տարել օրինական իշխանութեան դէմ։ Բայց նա չէր ուզում երեսի վրայ թողնել իր աղային՝ Միկիչին, որը նրա վրայ յոյսը դրած՝ նրա տանն էր ապաստանել, պատսպարվել և բժշկվել։

Դեկտ. 27-ին ծերունի Մէհմէդը մօտեցաւ հիւանդի անկողնին, որին արդէն խոտնոցից տուն էր փոխադրել, և ասաց.

— Մկը աղա. մենք պիտի փախչենք։ Կօզակները արդէն բարձրացել են Եալավուզչամի կաղաման և մի քանի օրից երեւի կը գան ու կը հասնեն այս կողմերը։ Քեզ պիտի տանեմ բերդ (Արդահուշ), պիտի հասցնեմ տունդ, որպէսզի կարողանամ խաղաղ հոգով իմ ընտանիքիս հետ անցնել Խօթ, այնտեղից էլ Ալլահը ուր որ առաջնորդէ։ Արդէն դու լաւ ես և կարող ես ինձ հետ գալ։ Առաւօտ վաղ պէտք է որ գնանք։

— Ձարս ինչ է,—ասաց Միկիչը։

Հետեւեալ առաւօտ Թուրքական տարազ հագցրին Միկիչին և Շուաթից դուրս եկան ու ճանապարհ ընկան դէպի Արդահուշ։

Մէհմէդ-տային փորձված մարդ էր. նա բերդի դռնից ներս չը մտաւ, այլ բարձրացաւ Սուեօլի ճանապարհը և այնտեղից ցած իջաւ, որպէսզի կասկած չը տանեն։ Պարսպի քանդուածքից որ ներս մտան, այնտեղ կանգնեցրեց Միկիչին, իսկ ինքը մենակ մտաւ Տէր-Յակոբեանի տունը։

Աննա խանումը, Միկիչը հօրաքոյրը, ներս հրաւիրեց Մէհմէդ-տային, և երբ լսեց, թէ եղբօրորդին ողջ է ու տուն է եկել, ուրախութիւնից սկսեց արտասվել։ Երբ Մէհմէդ-տային նկատեց, թէ վտանգ չը կայ, Միկիչին զգուշութեամբ ներս կանչեց, յանձնեց հարազատներին և ասաց.

— Ութ օր, միայն ութ օր նրան լաւ պահեցէք, ութ օրից յետոյ վէրքն բոլորովին կը լաւանայ և ռուսները Արդահուշ հասնելով ձեզ կազատեն այս դաշնակներից։ Նորից կրկնում եմ, ութ օր տնից դուրս չը թողնէք պստի-աղային. նա պիտի հովանաւորէ ու մխիթարէ իմ զաւակներին, երբ նրանք նորից ետ գան և ձեր շէմքից ներս մտնելով հովանաւորութիւն խնդրեն։ Նրա հայրն ինձ օգնեց, նա էլ իմ որդիներին պիտի օգնէ, ես կասկած չունեմ,—ասաց և արտասվելով տնից դուրս եկաւ։

Ճիշդ ութ օր յետոյ մեր բանակը մտաւ Արդահուշ, փրկեց ժողովրդին։

Աւրպետ

անեն և դրանով համերաշխութիւն սահղծեն մեր մէջ։ Ընտրեցէք այսօր միւս խնդրատու քահանաներից մի Թեկնածու ևս և դրանով մեռցրէք այն չար անմիաբանութիւնը, որ կայ մեզանում։ Հասել է ժամը, երբ մենք պէտք է ժամանակի գլուխն անցած լինենք և ոչ թէ այդօրինակ մանրմունր խնդիրներով միմեանց հետ մենամարտենք։

Սակայն...

Ժողովը 30 ձայնով, 25-ի դէմ, որոշեց՝ յետաձգել աշնանը։

Մ. Աղեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

Տեղեկութիւն է ստացվել, որ քաղաքի ապսպրած ալիւրի համար 100 վագօնը որ չէ տրվել, պատճառն այն է եղել, որ ճանապարհը լիքն է եղել բեռնաւորված վագօններով։ Հեռագրով յայտնվում է, որ այս երկու օրը վագօններ կը յատկացվեն քաղաքի գնած ալիւրի համար։ Քաղ. վարչութիւնը այս ալիւրը ստանալով բաժանելու է այն հացթուխներին, որոնց վրա վերջին 6 ամիսը ոչ մի արձանագրութիւն չէ կազմված պարտադիր որոշումները կամ սակագինը խախտելու առիթով։

Քաղ. վարչութիւնը Բագուի շաքարի պահեստներում գնել է 35,000 փութ շաքար։ Եթէ իր ժամանակին վագօններ տրըվեն, շաքարը ամբողջ ճանապարհածախսով կը բռնի 7 ր. 10 կ.։ Շաքարի վաճառքը քաղ. վարչութեան որոշումով կենտրոնանալու է 5 խոշոր խանութներում իր գործակալների հսկողութեամբ։

Քաղ. վարչութեան անդամ Մ. Զաքար այսօր մեկնում է Բագու տեղական նաւթարդիւնաբերական ֆիրմաների հետ բանակցելու, որ նրանք սև նաւթ մատակարարեն Թիֆլիսին և Ախալցխային՝ քաղաքային հիմնարկութիւնների համար։

Վերջին օրերի անձրևների և դրանից հետոյ տաք եղանակների հետևանքով, որից սարերի ձիւները սկսել են հալվել, Կուր գետը սաստիկ վարարել է։ Մի քանի տեղ ափերից դուրս գալով, նա հեղեղել է շրջապատը քաղաքի մէջ և քաղաքից դուրս։ Պեսկի թաղամասում առանձնապէս մեծ վնասներ է հասցրել ջուրը։ Գետը ափից դուրս գալով՝ ջրով լցրել է այդ թաղամասի նկուղները և փողոցները, որի պատճառով մարդկանց, կառքերի և էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը կանգ է առել այդ կողմում։ Ջուրը այնքան է բարձրացել, որ 1/2 արշին է մնում հասնի Հալաբարի կամուրջին։ Շատ բնակիչներ թողել են իրանց բնակարանները և գետ ափերից հեռացել են։ Գետը հեղեղել, ոչնչացրել է Վէրայի նորակառոյց այգին և նրանում եղած մանր շինութիւնները։ Ցորդացած գետի փրփրած ու պղտոր յորձանքները իրանց հետ բերում են արմատահան արված ծառեր, խեղդված անասուններ, փայտեր, գերաններ, տախտակներ և ուրիշ շատ անձև ու անորոշ առարկաներ։ Այս նշաններից ենթադրվում է, որ գետը վերևում եղած գիւղերին նոյնպէս վնասներ է հասցրել։ Ընդհանրապէս գետի պատճառած վնասները միայն քաղաքին՝ կարող են հասնել միլիոնների։ Նախազգուշութեան նորանոր միջոցներ են ձեռք առնվում նորանոր պատահարների առաջն առնելու։

Մեզ հաղորդում են, որ կ. Հ. Բարեգ. Ընկեր. կից հիմնված Աբովեան-Նազարեան գրական ֆոնդի մասնաժողովը որոշած լինելով տալ նպաստ պ. Ց. Գէնջեանին այդ ֆոնդից, Ընկերութեան խորհուրդը չէ հաստատել այդ որոշումը, առարկելով թէ Գենջեանը ժուռնալիստ է, այլ ոչ գրող։ Այդպիսով խորհրդի անդամները, որոնց մէջ չը կայ ոչ մի գրող, իրանք են որոշում, հակառակ ժիւրիի որոշման, թէ ով է հրապարակախօս և ով է գրող։ Ցաւալի պատկեր հայ իրականութեան։

Կովկասի զինուորական շրջանի պետ Վօլսկին կրկին հրատարակել է պարտադիր որոշումներ գերմաներէն խօսելու վերաբերեալ։ Որոշումների համաձայն, ոստիկանութիւնը հսկելու է, որ գերմաներէն չը խօսվի, որովհետև խստիւ արգելվում է։ Որոշումները խախտողները վարչական կարգով ենթարկվելու են 3000 ր. տուգանքի կամ երեք ամսվայ բանտարգելութեան։

Երէկ վաղ առաւօտեան Թիֆլիս բերին մեծ թւով թիւրք գերիներ, որոնց բոլորի տեսքն էլ խղճալի արտայայտութիւն ունէր։ Ամենքի հագուստն էլ պատռտված էր ու մաշված։ Վրաներն ունէին գերմանական ձևի վերարկուներ, իսկ գլխներին բաշլուղներ փաթաթած յունական ձևով։ Գերիների մէջ կային նաև հայեր, որոնք թիւրք բանակի զինուորն էին։ Նրանցից մէկի պատմելով, իրանք գերի են ընկել պարսկական սահմանում։ Նրա ասելով՝ թիւրքերը կամ զինաթափ են անում հայ զինուորներին կամ իրանց զօրքի առաջին շարքերում կանգնեցնելով դուրս գալիս կռւի։ Վանի հայերի ապստամբութեան պատճառով, թիւրք օֆիցէրներն ու զինուորները լրբաբար ծաղրում են հայ զինուորներին և զուարճութեան համար փնդակահարում նրանց։ Գերիների թիւը մօտ 50—60 էր։

Կովկասի քաղաքների միութեան լազարէթների համար ստացվել է 1000 փութ Սիբիրի իւղ։ Փութը նստել է 19 ր.։

Մարդատար № 8 և № 7 գնացքները, որ երթևեկում են Թիֆլիսի և Բագուի միջև, Անդրկովկ. երկաթուղիների պետի կարգադրութեամբ, ճանապարհորդների պակասութեան պատճառով, ժամանակաւորապէս փոխվել են։

Այսօր, ամսիս 8-ին, ինտենդանտական վարչութեան մէջ նշանակված է նուաղուրդ կովկասեան զօրքերի կարիքների համար անասուններ մատակարարելու։

Վաղը, մայիսի 9-ին, երեկ. ժամը 8-ին, Հասարակական ակումբում (Գրիբոյէդովսկայա № 22) կը կայանայ գրական-երաժշտական երեկոյթ։ Գր.-գեղ. բաժնում կը մասնակցեն տիկ. Ե. Աֆրիկեան, Օ. Տէր-Գրիգորեան, Արմէնեան, Գ. Մելիք-Ղարագեօզեան, Նալբանդեան և Մամիկոնեան։ Համերգից յետոյ ներկայ եղողներին կը տրվի մի բաժակ թէյ։ Սա սեզօնի վերջին երեկոյթն է։

ԿՈՎԿԱՍ

Գէորգեան ճեմարանի դպրոցական բաժինը 1915 թւին աւարտել են՝ 1) Ալթունեան Մամիկոն (ախալքալաքցի), 2) Աստուածատրեան Նշան (պարսկաստանցի), 3) Բունիաթեան (վաղարշապատցի), 4) Գաբրիէլեան Լևոն, 5) Գիւլնազարեան Յովհաննէս (օշականցի), 6) Գիւլնազարեան Մովսէս (օշականցի), 7) Դումբեան (թիւրքիացի), 8) Կարապետեան Կարապետ, 9) Հարաթեան Յարութիւն (սուրմալուեցի), 10) Ղազարեան Հրաչեայ (ախալցխացի), 11) Ճալաշեան Մովսէս (հիւս. կովկասցի), 12) Մալաթեան Նշան (մշեցի), 13) Մկրտումեան Ենովք (ղազախեցի), 14) Սաղաթէլեան Կարապետ (աբարանցի), 15) Սուքիասեան Սարգիս (ախալքալաքցի), 16) Տէր-Երեմեան Գուրգէն (կարսեցի), 17) Տէր-Ղևոնդեան Յակոբ (էրզրումցի), 18) Տէր-Վարդանեան Միսակ (շիրակեցի), 19) Փարթամեան Աշոտ (բուլղարիացի) և 20) Բուրդղեան Մկրտիչ (ղփչաղցի)։ Իսկ վեց հոգի վերաքննելի են։ Գ. լսարանը աւարտել են միայն չորս հոգի։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

Նովօ-Սենակիում և Զուգդիդում, «Ախ. Կ.» լրագրի ասելով, հիմնվել են «սովեալներին օգնող ընկերութիւններ», որոնցից իւրաքանչիւրին 1000-ական րուբլի է ուղարկել երրորդ Դումայի անդամ Եւգ. Գէգէչկօրին, սովեալներին բաժանելու նպատակով։ Այս գումարը նա ստացել է Պետրօգրադի ռուս տեխնիկական ընկերութիւնից։

Ի պատիւ վրաց բանաստեղծ Վաժա-Փշավէլայի՝ վրաց գրողների միութիւնը մայիսի 23-ին Արքունական թատրոնում կազմակերպում է մի երեկոյթ։

Բանաստեղծ Ի. Էվդօշվիլիի յարգողները բացել են բաժանորդագրութիւն և հրատարակում են բանաստեղծի մինչև օրս ունեցած գրուածքների ամբողջ ժողովածուն, որից ստացված ամբողջ գումարը յանձնվելու է հեղինակին։ Ժողովածուն բաղկացած է լինելու մօտ 700 մեծադիր երեսներից և բաժանորդագրութեամբ արժէ 3 րուբլի։

Թիֆլիսում հրատարակվող վրաց «Թեմի» և «Շաղրէվանի» շաբաթաթերթերը թուղթ չը լինելու պատճառով վերջին շաբաթներս լոյս են տեսնում կիսով չափ փոքրացված մեծութեամբ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑԻ ՀԱՄԵՐԳԸ

Հոգևոր և աշխարհիկ համերգը, որ կազմակերպել էր Նպաստամատոյց Ընկերութեան վարչութիւնը չորեքշաբթի, մայիսի 6-ին, Արքունական թատրոնում, գրաւել էր հասարակութեան մեծ բազմութիւն։

Մի կողմ թողնելով համերգի նպատակը —համերգը տրվում էր յօգուտ փախստականների և գաղթականների—նա ունէր այն շահեկանութիւնը, որ առաջին անգամ Թիֆլիսի հայ հասարակութիւնը տեսնում էր մեր եկեղեցական կամ հոգևոր երգերի («Հայր Մերը», «Ամէն, Հայր Սուրբ, Որդիդ Սուրբ, Հոգիդ Սուրբ» և պատարագի այլ երգեր) խմբական երգեցողութիւնը երաժշտական նուագածութեամբ։ Եւ տպաւորութիւնը շատ գեղեցիկ էր ու վսայելի։

Համերգը սկսվեց «Боже, Царя Храни» օրհներգով, Կայսերական տօնի առիթով, որ կրկնվեց երեք անգամ։ Ապա խումբը, որ բաղկացած էր 70 հոգուց, երգեց Մ. Եկմալեանի «Հայր Մերը», իսկ յետոյ օրկէստրը նուագեց նոյն Եկմալեանի դեռ մինչև այսօր հանդէս չը բերված «Ուվերտիւրան», որ պէտք է առել մի ուշանչելի ստեղծագործութիւն է, թէև կատարվեց ոչ շատ աջող կերպով։

Օրկէստրի նուագածութեամբ խումբը երգեց «Տէր ողորմեան», որից յետոյ երգիչ Տ. Նալբանդեան դարձեալ օրկէստրի մասնակցութեամբ սոլօ երգեց Եկմալեանի «Ամէն, Հայր Սուրբ», որ նա կրկնեց և երկրորդ բաժնում, թողնելով շատ մեծ տպաւորութիւն։

Առաջին անգամն էր հանդէս բերվում և Ա. Սպենդիարեանի «Երեք արմաւենին», որ կատարեց օրկէստրը։ Այդ ստեղծագործութիւնը, մի քիչ երկար, բայց, անկասկած, պարունակում է շատ մեծ թռիչքներ և ասելեան մեծ կոլորիտ, սակայն նա պահանջում է աւելի ուշադիր կատարում և վերաբերմունք, քան ցոյց տուեց օրկէստրը. յամենայն դէպս, այդ յօրինուածքին վիճակված է պատուաւոր տեղ բռնել երաժշտական ստեղծագործութեան մէջ։

Երկրորդ բաժնում երգված և նուագված ժողովրդական երգերը՝ Ս. Մելիքեանի, Գ. Միրզայեանի, Ս. Բարխուդարեանի և Ա. Սպենդիարեանի գործերից արժանացան հասարակութեան բուռն ծափահարութիւններին։

Ընդհանուր առմամբ, Գ. Միրզայեանի ղեկավարութեամբ կատարված այդ համերգը բաւական հաճելի տպաւորութիւն թողեց և գոհացրեց հասարակութեան, թէև ունէր որոշ պակասութիւններ, որ, ի նկատի ունենալով գործի նորութիւնը, կարելի է ներողամտութեամբ վերաբերվել։

Ցամենայն դէպս, Գ. Միրզայեան գործ էր դրել մեծ աշխատութիւն և ջանք, որոնք պսակվեցին բաւական մեծ աջողութեամբ։

Ընդհանուր մուտք եղաւ մօտ 2000 ր.։

Հ. Ս.

ՄԱՄՈՒԼ

Վրաց «Սախ. Փուրցելի» լրագիրը լուրջ ուշադրութիւն է դարձնում այն բանի վրա, որ հողը անցնում է օտար կապիտալիստների ձեռքը և տեղային առանց այն էլ հողազուրկ ժողովուրդը զրկվում է նրանից։

Ընթերցողներին յայտնի է, որ,—ասում է, լրագիրը,— Բօրչալուի գաւառի խոշոր կալուածքները արդէն անցել են ուրիշների ձեռքը։ Այս բաղդին արժանացաւ Քարթլին ևս։ Անցեալներում ծախված «Աշուրխանի» կալուածքին հետևեց մի ուրիշը ևս Իշխ. Ջաւախիշվիլիներին պատկանող «Սափլավանդօյում» գտնվող անտառապատ կալուածքում իշխ. Գիգօլը իր մաս 315 դեսեատին անտառը այս քանի օրս ծախեց ոմն Ալանեանցի, Եակօբսոնի և ընկ. վրա։ Այս հանգամանքը խորին մտատանջութեան մէջ է ձգել տեղային բնակիչներին, որոնք պատրաստ են կազմել ընկերութիւն և գնել այն գնով, ինչ գնով որ ծախել է իշխ. Ջաւախիշվիլին, սակայն ով գիտէ, գլուխ կը գա՞յ արդեօք այս բանը։

Անհրաժեշտ է, որ,—վերջացնում է լրագիրը,—վրաց հասարակութիւնը ձեռք առնի միջոցներ, որպէսզի տեղային ժողովուրդը չը զրկվի իր մայրենի հող ու ջրից։

Մեր խորին համոզմունքով՝ ամենալաւ և օգտաւէտ միջոցը առաջարկում են իրանք գիւղացիները, որ է գնել հողը ընկերավարի։ Այդ հողի վրա էլ պէտք է աջակցել նրանց։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի, 25 ապրիլի

Ղարաբաղի թեմի առաջնորդը իր բազմապիսի զբաղմունքների առարկայ դարձրեց և Շուշու բանտի հայ բանտարկեալների խնդիրը։ Անցեալ մարտ ամսից նա ինձ նշանակեց այդ բանտի քահանայ՝ մխիթարելու հայ բանտարկեալներին ժամերգութեամբ և հոգևոր բարոյական խրատներով։

Բանտում իմ տրամադրութեան տակ դըրված է մի սենեակ, ուր կայ մի մեծ սեղան, վրան դրված պատկեր, խաչ, Աւետարան, եկեղեցական գրքեր, մոմակալներ և այլն։ Չարչարանքի շաբթում ամեն օր, ժամը 10—11-ը կատարվում էր ժամերգութիւն, ապա շաբաթ օրը բոլոր բանտարկեալները մեծ ջերմեռանդութիւնով հաղորդվեցին։ Հայ բանտարկեալները հայ քահանայի ներկայութիւնից այնքան զգացված էին, այնքան ուրախացած, որ իրանց մէջ ժողովեցին մի համեստ գումար, գնեցին զատկական մատաղ, ձու, իւղ և բրինձ և Զատիկն անց կացրին յոյժ ուրախ տրամադրութեան մէջ։ Զատկական բաժնից նրանք այնքան էին ուրախացած, որ բաժին հանեցին և ընծայեցին ռուսներին և թուրքերին։ Բարի բանտապետը ամեն յարմարութիւն ստեղծել էր բոլոր հայերին միացնելու՝ Զատիկն անց կացնելու համար։ Զատկական տօներից յետոյ այնտեղ կատարվում է ժամերգութիւն շաբաթը միայն մի անգամ։

Ինձ թւում է, թէ բանտային քահանայի պաշտօնը խիստ ծանր և պատասխանատու է, որ չէ կարելի անցողակի և թեթև անցկացնել։ Քահանան այդտեղ, ինչպէս և դուրսը, հանդիսանում է մարդու հոգու բժիշկը, դաստիարակը։ Բանտում ինձ շատերը երեւում են շղթայակապ (այլազգիներ), որոնց յանցանքի ծանրութեան պատճառով շղթայել են՝ յանցանքը աւելի խիստ քաւութիւնով ապաշխարելու։ Եւ ընդհանրապէս բոլոր բանտարկեալները չորս պատերի մէջ, կտրված լոյս աշխարհից, ենթարկված են միայն ապաշխարանքի։ Բայց սա միայն արտաքինն է, ձևականը, ներքուստ նրանք մնում են անբուժելի, առանց ապաշխարանքի նոյն յանցաւորը։ Ենթադրենք, որ գողին շղթայակապ վեց ամիս նստեցրել են՝ այդ պատիժը քաւելու, և նա ժամանակը լրանալուց յետոյ բաց է թողնվում լոյս աշխարհ. չէ՞ որ նա մնում է նոյն գողը, թէև արտաքուստ կրել է պատիժ։ Գողութեան դիմող մարդուն չեն հարկադրում կամ թելադրում ոչ տները և ոչ ձեռները, այլ ցանկութիւնը, իսկ ցանկութիւնը, բղխում է սրտից և մտքից. անհրաժեշտ այսպիսի հանգամանքում յանցագործին պէտք է չտկել, բուժել նրա վատ ցանկութիւնները, միւս անգամ միևնոյն կամ համանման յանցանք չը գործելու համար։ Իմ այս մտքին բանտապետը խիստ հաճութիւն տուաւ և աւելացրեց, որ իր պաշտօնավարութեան երկու տարվայ ընթացքում մի բանտարկեալ երեք անգամ արձակվել է բանտից և նորից բանտարկվել։

Բանտարկեալներին որոշ չափով օգնութիւն հասցնելու համար որոշվել է նրանց՝ բացի հոգևոր խրատներից՝ կատարել նաև դասախօսութիւններ և ընթերցանութիւններ և, եթէ հնարաւոր լինի, բանալ նաև դպրոց, եթէ թոյլատրվի բանտային յանձնաժողովի և հսկող մարմնի կողմից։ Բայց այժմ արդէն բացված է գրադարան, հարստացվում է նորանոր գրքերով, որի համար և Ղուկասեան-Մարիամեան օրիորդաց դպրոցի տեսուչ պ. Ի. Տէր-Ղազարեանը ժողովեց 300 օրինակ գրքեր, որոնք մեծ շնորհակալութեամբ ստացված են։

Այժմ ներկայ տողերով խնդրում եմ հայ հեղինակներից, հայ հասարակութիւնից և առ հասարակ բանտարկեալների կեանքով և նրանց դաստիարակութեան խնդրով հետաքրքրվող անձերից ուղարկել գրքեր Շուշու հայ բանտարկեալների համար, թէ հայերէն և թէ ռուսերէն։ Ընդունվում են դրամական նուէրներ բանտարկեալների համար։ Իմ հասցէն՝ Въ Шушу, священнику Петросу Теръ-Іоаннесянцу. Ստացված գրքերի և դրամական նուէրների մասին լրագրութեան մէջ կը տրվի հաշիւ։

Շուշու հայ բանտարկեալների հովիւ՝
Պետրոս ք. Տէր-Յովհաննիսեան

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ՏԻՐԱԺ

III փոխ. խաղարկու տոմսերի 500-ական րուբլի տարել են հետևեալ №№ ը.

Սերիա № 1055, տոմ. № 36, 14390 33, 2316 24, 6751 6, 6867 16, 2119 13, 7980 14, 10577 49, 8021 5, 13749 5, 12500 44, 552 1, 11625 16, 1737 36, 3959 26, 4893 5, 12836 48, 2501 26, 6302 3, 5475 39, 5900 3, 7663 11, 10395 18, 202 20, 1930 4, 13890 5, 9780 11, 4529 43, 4018 45, 15122 3, 2793 29, 3521 35, 2400 7, 12919 8, 3143 41, 115 27, 13046 47, 14384 32, 8029 41, 9614 31, 7211 30, 15050 14, 172 34, 1188 47, 3584 20, 4189 26, 1362 32, 3094 31, 9868 16, 6971 25, 7086 8, 8421 48, 6681 18, 12653 30, 12026 26, 9286 17, 93 6, 1795 47, 10307 47, 6195 36, 10084 50, 8418 36, 15969 3, 7213 6, 3033 20, 4610 7, 3391 39, 7563 46, 4775 31, 15424 4, 71 22, 12964 50, 8970 37, 14359 46, 14347 14, 4756 20, 11580 15, 4338 24, 2022 6, 13921 27, 9478 25, 381 48, 7773 9, 7073 34, 6597 1, 8145 45, 4418 29, 2242 25, 10295 14, 1008 27, 14809 49, 9879 36, 10036 14, 12148 23, 14840 18, 12631 48, 15546 22, 13317 42, 2079 27, 7570 31, 15333 19, 856 35, 4539 15, 5452 34, 3657 11, 10212 3, 4306 8, 3035 26, 6461 35, 2869 27, 8538 46, 918 13, 6836 49, 2997 49, 7927 46, 14429 34, 4277 2, 7235 24, 11336 27, 2318 49, 12336 48, 7122 49, 168 43, 14424 5, 6124 32, 14446 2, 10852 19, 11354 50, 9638 16, 12929 16, 7165 50, 15468 2, 7512 42, 10667 32, 7423 17, 12549 43, 7977 33, 861 10, 5989 13, 2341 36, 58 43, 4059 25, 8990 2, 13454 40, 1906 9, 14095 12, 15623 44, 1154 26, 3358 25, 3404 48, 7471 28, 3744 14, 1196 33, 11221 19, 207 49, 3498 35, 6017 10, 10159 4, 14114 1, 13845 4, 551 26, 658 7, 15303 35, 11147 43, 6800 11, 10901 23, 12255 26, 12766 36, 5054 23, 13327 10, 15571 12, 3698 11, 12919 4, 813 15, 14418 18, 3046 23, 14679 35, 6730 50, 14007 41, 13437 25, 8374 50, 15929 25, 12600 10, 15669 10, 1241 14, 581 9, 10457 12, 9674 27, 3035 13, 8038 21, 4634 49, 1077 8, 14545 4, 91 25, 946 47, 13499 40, 5375 12, 8527 41, 5433 27, 3925 26, 4542 19, 3647 36, 3790 34, 15563 13, 51 29, 7266 12, 2325 11, 12044 5, 12140 29, 3540 21, 2020 24, 11410 19, 3867 42, 404 38, 10473 36, 336 42, 6122 50, 7673 24, 6714 28, 1463 15, 5237 4, 15757 45, 10833 8, 15981 10, 5850 32, 8238 24, 10554 41, 6277 16, 13943 9, 7213 30, 14853 46, 8933 36, 8839 32, 12724 1, 13591 27, 4243 35, 15662 25, 9113 13, 6005 9, 1084 28, 8958 35, 12328 32, 14600 28, 5077 18, 12639 20, 12588 23, 12134 24, 2581 31, 7424 50, 14695 11, 10265 36, 14629 37, 3958 29, 6573 49, 11962 32, 7834 17, 8523 41, 15678 10, 6286 32, 2377 29.

ՀԱՂԹՈՂ ՏՈՄՍԵՐ

1889, 179, 3498, 3831, 12890, 2674, 11018, 11956, 14127, 1815, 11240. 8882, 6991, 11004, 6675, 2274, 11690, 1901, 15729, 3533, 943, 8344, 4809, 15221, 15118, 7822, 6747, 3698, 15566, 8383, 7727, 1253, 5565, 7915, 2941, 11312, 4289, 552, 13886, 7534, 14555, 411, 11954, 4435, 35, 287, 1854, 12782, 1987, 7863, 2507, 10359, 1007, 10218, 6071, 9792, 13829, 176, 4552, 1432, 13235, 5074, 9638, 4219, 8170, 14847, 7982, 8913, 7226, 9852, 15216, 3008, 12583, 9980, 5361, 14751, 15628, 3589, 4286, 3211, 7113, 15671, 9129, 11774, 15196, 756, 4685, 3068, 3186, 5089, 3336, 13964, 11195, 14968, 2081, 15957, 15092, 845, 6396, 4368, 2287, 4118, 15018, 9621, 7718, 4570, 1763, 1154, 3052, 11823, 13832, 8315, 12238, 11849, 5437, 3717, 14845, 11814, 8338, 9428, 14091, 7911, 460, 12157, 90, 459, 2073, 12719, 15964, 9855, 13303, 2071, 9478, 8888, 15299, 3625, 6405, 549, 5389, 13313, 11953, 1634, 3777, 15131, 5170, 6776, 3467, 9445, 13658, 5299, 405, 976, 4509, 13003, 5578, 286, 3120, 11653, 1739, 7885, 10957, 15999, 8233, 3902, 4398, 892, 6864, 678, 2274, 4615, 13738, 15477, 15610, 1598, 5810, 15104, 5302, 7384, 11962, 5439, 14415, 1624, 7871, 5171, 812, 3214, 2556, 5763, 5859, 3346, 1592, 11662, 5796, 12648, 11627, 7216, 4327, 1396, 16, 7221, 5918, 10185, 8597, 7207, 13395, 2315, 12445, 14373, 9474, 13441, 213, 1479, 14344, 3059, 7765, 1002, 8902, 7322, 10201, 450, 14925, 3045, 15819, 39, 15350, 1509, 12342, 11686, 11825, 11386, 10949, 4811, 4170, 11019, 2957, 8416, 9226, 2308, 11009, 4746, 14525, 5832, 14316, 12427, 4062, 12099, 10466, 230, 11686.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3 դէպի Բաթում 1 ժ. 45 ր. ցերեկ.
№ 4 » Բագու 7 ժ. 3 ր. երեկ.
№ 6 (արագ) » 12 ժ. 8 ր. ցերեկ.
№ 9 » Բաթում 8 ժ. 53 ր. երեկ.
» Ջուլֆա 10 ժ. 23 ր. երեկ.
» Բօրժօմ 3 ժ. 20 ր. ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3 Բագուից — 12 ժ. 54 ր. ցերեկ.
№ 4 Բաթումից— 5 ժ. 55 ր. երեկ.
№ 5 Բագուից (արագ) 7 ժ. 41 ր. երեկ.
№ 10 Բաթումից— 9 ժ. 51 ր. առաւ.
Ջուլֆայից — 6 ժ. 53 ր. առաւ.
Բօրժօմից — 7 ժ. 25 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի
Հիմնված 1880 թ.
(Պուշկին, Վօրոնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերքաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։
Բ. Գ. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ—$2\frac{1}{2}$—3 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծախկահաւ.։
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ. հինգշ. և շաբաթ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծախկահաւ.։
ԿԻՆ-Բ.ԺԻՇԿ ՏԷՐ-ՅԱԻՐԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։
ԳԻՇԵՐՆԵՐԸ
Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄՕՎԻՉ—6—7 ժ.
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—77

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սիմեօնօվսկայա փող., № 16 (Վօրոնցովի արձանի մօտ)։ Բժշկի բնակարան. Սիմեօնօվսկայա, № 16.
(Հ. ու. կ.) 1018. 100—63

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դիլիջանում մայիսի 20-ին տեղի կունենայ բստոնդայի և շամուսի ԲՈՒՖԷՏՆԵՐԸ ամառային սէզօնին կապալով տալու վերջնական
ԱՃՈՒՐԴԸ։
(ա. օ.) 285. 6—1

ՀՐԱՒԷՐ
Կիրակի, ցերեկվայ ժամը 12-ին, Մայիսի 10-ին 1915 թ. Քամոյեան—ս. Գէորգ եկեղեցում նշանակված է ծխական տարեկան ընդհանուր ժողով։
Զբաղմունքի առարկաներն են
1) 1914 թ. տարեկան հաշւի քննութիւն։
2) 1914 թ. նախահաշւի քննութիւն։
3) Չեկուցում Վերատեսուչ Յանձնաժողովի։
4) Վերատեսուչ Յանձնաժողովի 1 անդամի ընտրութիւն։
5) Եկեղեցապատկան կալւածների վերաշինութեան հարցը։
Քամոյեան—ս. Գէորգ եկ. Հոգաբարձութիւն
ԾԱՆՕԹ.—Եթէ 5-րդ ժողովը լինելով ցանկալի է, որ ծխականները բարեհաճեն գալ ժողովի, որպէսզի ժողովները շարունակ յետաձգելով աւելորդ ծախքերի տեղիք չը տրվեն։
(ա. օ.) 287. 3—1

Լոյս տեսաւ
ԳՈՒՐԳԷՆ ՀԱՅԿՈՒՆՈՒ
ԱՆՊԱՐՏ ԵՐԳԵՐ
Արդիւնքի 25% հայ փախստականների օգտին։
Հրատարակ. «Յորձանքի», Մոսկվայում։
Դիմել Թիֆլիս, «Մշակի» խմբագրատուն, կամ Москва, «Рампа и Жизнь».
(օ. մ.) 261. 5—5

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ
Սակաւաթիւ օրինակներ հետևեալ հրատարակութիւններից
1) ԹԻՒՐՔԱՑ ՀԱՅԵՐԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ, Գր. Արծրունու, գ. 20 կ.
2) ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНІЕ ТУРЕЦКИХЪ АРМЯНЪ, др. Гр. Арцруни, переводъ А. Аракелянца. . . . . գ. 25 կ.
5) ВОСТОЧНЫЙ ВОПРОСЪ, др. Гр. Арцруни . . . . գ. 05 կ.
6) ЭКОНОМИЧЕСКІЯ ПЕРСПЕКТИВЫ ВОСТОЧНОЙ АНАТОЛІЙ, Ал. Калантаръ . . գ. 25 կ.
7) ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԷՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ, Գ. Տէր-Ուլբինեանի, ... գ. 20 կ.
8) ՀԱՅԿ. ԽՆԴԻՐՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐ. ՀԱՅՈՑ, Ա. Սարուխանի . . . . գ. 2 ր. 50 կ.
9) ՀԱՅՔ Ի Կ. ՊՕԼԻՍ 20-Դ ԴԱՐՈՒ ՍԿԻԶԲԸ, Արծրունու, . . գ. 25 կ.
Վերոյիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ պահանջողները ճանապարհածախս չեն վճարում։
(7) 0—5

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный